

LOBBAUS, VALTA JA TERVEYSALA

– eurooppalainen näkemys

Lääkärin sosiaalinen vastuu ja
Transparency International

LÄÄKÄRIN SOSIAALINEN VASTUU
PHYSICIANS FOR SOCIAL RESPONSIBILITY

ARVOISA KANSALAINEN,

Luet parhaillaan Lääkärin sosiaalinen vastuu ry:n sekä Transparency Suomi ry:n yhteisjulkaisua lobbaamisesta ja kansanterveydestä.

Julkaisu tehtiin, koska Suomi on lobbauksen avoimuudessa eurooppalaisittain jäljessä. Lobbareiden ei tarvitse rekisteröityä, ja aniharva kansanedustaja ja päättäjä pitää kalenteritietojaan avoimina. Samaan aikaan mm. alkoholin ja sokerin verotukseen liittyvät kysymykset vaikuttavat suoraan kansanterveyteen ja keskustelu sote-uudistuksesta käy kuumana.

Tämän julkaisun tavoitteena on avata keskustelua lobbaamisesta, määritellä sitä suomalaisittain ja kansainvälisesti ja myös haastaa sitä väitettä, että lobbaus on yksiselitteisesti paha asia. Ei ole. Päättäjät tarvitsevat tietoa, ja intressiryhmät sitä haluavat heille jakaa. Prosessi kuuluu demokratiaan. On kuitenkin tärkeää muistaa, että ne, joilla on valtaa ja resursseja, saavat viestinsä helpommin läpi varsinkin, jos lobbaus ei ole avointa. Suljettujen ovien takana tapahtuva lainsäädännöllinen vaikuttaminen voi vaarantaa demokratian.

Kirjasessa on viisi artikkelia. THL:n erikoistutkija, LT Meri Koivusalo tarkastelee lobbausta ja terveystalouden tavoitteita ja asemaa kansallisessa ja kansainvälisessä terveystaloudessa. Transparency Internationalin Daniel

Freund, Vitor Teixeira ja Tommi Niinimäki kirjoittavat lobbauksen läpinäkyvyydestä. Professori, kansanedustaja Pekka Puska avaa lobbausta ja sokeriveroja, professori Heikki Hiilamo lobbausta ja alkoholiveroa, ja lopussa kokenut lobbari Kimmo Collander haastaa keskustelijat pohtimaan lobbaamisen kokonaisuutta.

Kiitos Sinulle mielenkiinnostasi asiaa kohtaan. Lobbauksen läpinäkyvyys on jokaisen suomalaisen etu. Läpinäkyvyyden lobbauksella rajoittaa päätöksenteossa vaadittavaa julkista keskustelua.

Helsingissä 20.10. 2017

Jaakko Korhonen, puheenjohtaja, Transparency Suomi ry
Salla Nazarenko, toiminnanjohtaja, Lääkärin sosiaalinen vastuu ry

Toimitus: Salla Nazarenko

Ulkoasu: Heidi Nurmi

Julkaisun tekemiseen on saatu
Ulkoasiainministeriön Eurooppa-tiedotustukea

TUETTU ULKOMINISTERIÖN
KEHITYSYHTEISTYÖVAROIN

LOBBAUKSEN GLOBALISOITUVA MAAILMA

Meri Koivusalo, erikoistutkija, THL

Poliittisessa päätöksenteossa on tärkeää huomioida erilaisia näkökulmia ja näkökantoja. Eri toimijoilla on kuitenkin huomattavan erilaiset resurssit ja mahdollisuudet tuottaa tietoa päätöksentekijöille. Päätöksenteossa korostuvatkin helposti suurten ja vauraiden toimijoiden näkökannat samalla kun ylikansallinen päätöksenteko vahvistaa ennen kaikkea ylikansallisten toimijoiden asemaa. Tällä on erityistä merkitystä Euroopan Unionin päätöksenteossa ja kansainvälisten sopimusten neuvotteluissa, minkä vuoksi paitsi lobbareihin ja läpinäkyvyyteen, myös sisältöihin on tärkeää kiinnittää huomiota.

Tässä artikkelissa tarkastelen lobbausta ja terveyspolitiikan tavoitteita ja asemaa kansallisessa ja kansainvälisessä terveyspolitiikassa sekä suhteessa siihen, miten muilta sektoreilta ja muista tavoitteista nouseva lainsäädäntö vaikuttaa terveyspolitiikan liikkumavaraan.

Vaikka lobbaus sanakirjan mukaan kohdentuu ensisijaisesti pyrkimyksiin vaikuttaa lainsäädäntöön, lobbaus ei nykyisessä mittakaavassa ole yhtenevää perinteisemmän avoimen eturyhmien kuulemisen kanssa, vaan nousee vahvemmin taloudellisten kytkösten sanelemista resursseista, vaikutusvalasta ja tähän erikoistuneista yrityksistä, ajatuspajoista ja järjestöistä. Demokraattinen päätöksenteko ei mielestäni

tarvitse lobbareita, vaan parempaa ja avoimempaa osallistumisen politiikkaa. Lobbauksen merkityksen kasvu onkin näyte demokratian haasteista. Sen normalisointi osaksi poliittista prosessia ja päätöksentekoa on myös lobbauksen tuloista. Lobbaus on useimmiten ostettua vaikuttamista ja eroaa siten suoraviivaisemmasta ja läpinäkyvämmästä etujärjestöpolitiikasta tai kansalaisjärjestöjen osallistumisesta. Lobbauksen ja muun osallistumisen raja ei tietenkään ole selkeä tai yksinkertainen, mutta on vaarana, että ”hyvän lobbauksen” ja ”me kaikki lobataan” ajattelun kautta tuetaan helposti vahvimpia yhteiskuntapolitiikan toimijoita ja hyväksytään ja vahvistetaan käytäntöjä, jotka eivät tue demokraattista päätöksentekoa ja tilivelvollisuutta.

RAHA PUHUU LOBBAUKSEN KAUTTA

Itse haluan painottaa lobbauksen ja muiden politiikan päätöksentekoon kohdentuvien vaikuttamistoimien erillisyyttä siksi, että se vahvistaa taloudellisesti vahvimilla olevien asemaa ja hämärtää eri toimijoiden asemaa ja mahdollisuuksia "lobata". Lobbauksen ytimessä ovat taloudelliset resurssit ja niiden kautta nouseva mahdollisuus vaikuttaa poliittiseen päätöksentekoon. Kansalaisten osallistuminen tai kansalaisliikkeet eroavat lobbauksesta avoimuuden, autenttisuuden, käytettävissä olevien resurssien ja ajettavien asioiden näkökulmasta. Käytännössä lobbauksen ongelmat kohdentuvat etenkin taloudellisten hyötyjen ja etuoikeuksien ajamiseen joko suoraan tai välillisesti ostettujen palveluiden tai yhteistyön kautta, vaikka etenkin ajatuspajojen ja nk. "pimeän rahan" lobbaus nivoutuu laajemmin libertaariseen sekä laita/populisti oikeistolaiseen ja nk. alt-right politiikkaan, peiteinstituutioihin ja järjestöihin.

Tässä artikkelissa käsittelen lobbausta nimenomaan suhteessa poliittisiin linjanvetoihin. Perinteisesti lobbauksella on suurin merkitys sellaisten toimien kannalta, jotka voivat vaikuttaa yritysten tai elinkeinoelämän etuihin ja toimintaedellytyksiin joko positiivisesti tai negatiivisesti. Terveydenhuollon rahoituksella ja sääntelyllä on merkitystä erityisesti terveydenhuollon palvelutuottajien, vakuutusyhtiöiden, lääketeollisuuden sekä lääketieteellisen teknologian ja -laitteiden tuottajille terveydenhuollon sisällä. Terveydensuojelulla ja terveyden

edistämiseen kohdentuvilla toimilla on merkitystä tupakan ja alkoholin lisäksi monille teollisuudenaloille, mutta tupakka- ja alkoholiteollisuus ovat olleet lobbauksessa aktiivisimpia, koska terveyspolitiikan tavoitteet ovat suoraan ristiriidassa näiden tuottamien tuotteiden kulutuksen kasvun kanssa.

LOBBAUKSEN EUROOPPALAISTUVA JA GLOBALISOITUVA KENTTÄ

Yksi lobbauksen keinoista on vedota ylikansalliseen lainsäädäntöön ja sen rajoitukseen kansallisille toimille. Suomessa kansallista liikkumavaraa rajoittavat haasteet ovat nousseet esille esimerkiksi painotuksissa Euroopan Unionin velvoitteista kansalliselle politiikalle sotien yhtiöittämisessä. Euroopan Unionilla on merkitystä, mutta on tärkeätä paikallistaa myös kansalliselle päätöksenteolle jäävä liikkumavara. Tämä on noussut esille esimerkiksi vammaisjärjestöjen kritiikissä Suomessa toteutettua laajaa julkisten hankintojen kilpailuttamista kohtaan. Euroopan Unioni tai perussopimukset eivät myöskään ole välttämättömyydestä nouseva luonnonlaki, vaan poliittisen prosessin tulos. Euroopan Unionin päätöksenteon kannalta vaarana ei ole, että unionin terveyteen kohdentuvan ja terveysviranomaisten yhteistyön kautta tuotaisiin uusia velvoitteita kansalliseen terveyspolitiikkaan, vaan että sosiaali- ja terveyspalveluita tarkastellaan ensisijaisesti ja vain sisämarkkinoiden ja talouden lähtökohdista.

Euroopan Unioniin vetoaminen tulee lisääntymään tulevaisuudessa siksi, että ylikansallisten edunsaajien näkökulmasta on mielekkäämpää ajaa etuja EU:n tasolla ja vaikuttaa yhden jäsenmaan sijaan 27 jäsenmaan asettamaan sääntelyyn. Euroopan Unionin politiikassa haasteena onkin se, että samalla kun terveystalvvelujärjestelmän rahoitus on kansallisella tasolla, siihen vaikuttavasta sääntelystä päätetään yhä usemmin Euroopan Unionin tai kansainvälisten sopimusten tasolla. Ylikansallisten edunsaajien intresseissä on siten vaikuttaa EU-tason säädöksiin ja pyrkiä vaikuttamaan siihen, miltä pohjalta ja mistä tavoitteista lähtien kansallisia politiikka-toimia rajataan. Ylikansallisten yritysten näkökulmasta EU-tason lobbaus tuottaa laajemmalle ulottuvia tuloksia. Vastavasti kansainväliset kauppasopimukset palvelevat suoraan ja välillisesti etenkin ylikansallisten yritysten toimintamahdollisuuksia paitsi markkinoillepääsyn myös kansallisten toimijoiden suosimisen rajoitusten, yksinoikeuksien ja investointien suojan sekä kansallisen sääntelyn liikkumavaran rajausten kautta.

Perinteinen lobbaus on Euroopan Unionissa edelleen merkittävää, mutta eturyhmien rinnalla ja ohella monet toimijat pyrkivät vaikuttamaan niin EU:n kuin kansallisiin päätöksentekijöihin myös epäsuoran lobbauksen kautta, jossa vaikuttaminen tapahtuu välittäjän kautta. Edunsaajat voivat pyrkiä vaikuttamaan päätöksentekoon tiedotustoimistojen, kansalaisjärjestöjen, ajatuspajojen ja erilaisten yhteenliittymien kautta. Virkamiehiin voidaan pyrkiä vaikuttamaan suoraan tai välillisesti vaikuttamalla siihen, missä asiaa hallinnossa hoidetaan.

Siirtämällä asia suotuisammille vesille voidaan sitä viedä eteenpäin edunsaajalle sopivista lähtökohdista. Tätä nk. foorumien shoppailua voidaan harjoittaa niin paikallisen, Euroopan kuin globaalintason politiikassa. Esimerkiksi lääkepolitiikkaa on Euroopan Unionissa siirretty terveys- ja sisämarkkinapolitiikan välillä ja globaalilla tasolla lääkkeiden saatavuuteen kohdentuvia kysymyksiä on pyrittävä siirtämään pois Maailman terveysjärjestön alaisuudesta.

“Nanny state –indeksin takana ovat elinkeinoelämän intressit”

Euroopan Unionin terveystalvvelitiikassa paitsi teollisuudella myös potilasjärjestöillä on ollut keskeinen rooli. Potilaiden ja potilasjärjestöjen rooli on merkittävä etenkin harvinaisissa taudeissa. Harvinaisissa taudeissa lääkkeiden erityisen korkeat hinnat yhdistyvät haasteisiin tieteellisestä näytöstä pienten potilasmäärien vuoksi. Lääketeollisuus edistää tavoitteitaan usein potilasjärjestöjen kautta. Termi “keinoruoho” (astroturf) on noussut esille Yhdysvalloissa kuvaamaan esimerkiksi kansalais- ja potilasjärjestöiltä näyttäviä, mutta edunsaajien tarpeisiin perustettuja ja rahoittamia järjestöjä. Lobbauksessa vahvemmin teollisuusrahoitteisten potilasjärjestöjen rinnalle ovat nousseet kuitenkin myös teollisuuden tavoitteille kriittisemmät potilas- ja kuluttajajärjestöt, jotka painottavat lääkkeiden hintaa, saatavuutta sekä tutkimus- ja kehitysrahoituksen investointien

suhdetta yleiseen etuun. Nykyiselle politiikalle tyypillistä on se, että tätä on rahoittanut myös Open Society -säätiö. Kansainvälinen potilasjärjestöjen kattojärjestö IAPO sai vuonna 2015 yli 93% rahoituksesta teollisuudelta.

Ajatuspajojen ja asiantuntijuuden mandaatilla toimivien instituuttien ja instituutioiden vaikutus heijastuu julkisuuteen tuotavissa listauksissa, lehtiartikkeleissa sekä verkkosivuilla. Maiden välisen vertailun ja listausten kautta pyritään vaikuttamaan politiikkaan. Suomi on esimerkiksi saanut kritiikkiä nk. "nanny state" -indeksin tekijöiltä, joka seuraa ja kritisoii etenkin tupakka- ja alkoholi-politiikkaan kohdentuvia "vapautta" rajoittavia toimia. Indeksien takana ovat Iossa-Britanniassa oleva Institute of Economic Affairs -ajatuspaja sekä muita eurooppalaisia ajatuspajoja ja kansainvälisen ATLAS-verkoston jäseniä. Euroopan Unionissa toimiva Consumer Powerhouse tuo esille julkisuudessa omaa indeksiaan terveystalvitejärjestelmien vertailusta ja antaa kuvan kuluttajalähtöisestä toimijasta, yrityksen taustalla on kuitenkin Ruotsin markkinaliberaalin Timbro-ajatuspajan entinen aktiivi. Consumer Powerhouse edustaa taustaltaan enemmän elinkeinoelämän kuin kuluttajien tavoitteita. Erilaiset listaukset ja poliittisiin tavoitteisiin sidotut indeksit ovat helppoja keinoja vaikuttaa päätöksentekoon, sillä indeksin taustalla olevan tiedon taso, lähteet sekä indeksin painoarvojen valinta jäävät usein neutraaleilta vaikuttavien indeksien varjoon.

NORMINPURUN POLITIIKKA JA KAPULAT SÄÄNTELYN RATTAISIIN

Politiikkatason lobbaus kohdentuu päätöksentekoa määrittäviin tekijöihin eli politiikan liikkumavaraan kansallisella tai kansainvälisellä tasolla. Lobbauksen tavoitteena on vaikuttaa lähtökohtiin, joiden pohjalta lainsäädäntöä asetetaan. Myös perin viattomalta vaikuttavat painotukset kaikkien kuulemisesta ja sidosryhmien osallisuudesta voivat johtaa käytännössä aktiiviseen politiikkatoimien vesittämiseen ja rampauttamiseen osallisuuden kautta.

Euroopan Unionin parempaan sääntelyyn kohdentuvat toimet sopivat hyvin tähän kokonaisuuteen ja nivoutuvat edelleen kansainvälisiin kauppaneuvotteluihin sääntely-yhteistyöstä, sääntelyn periaatteista sekä sääntelyvaikutusten arvioinnista. Sinänsä kansalaisten etujen kannalta positiivisilta kuulostavat toimet käännetään kuitenkin käytännössä edunsaajien hyödyksi vahvistamalla yritysten asemaa osana uuden sääntelyn asettamista sekä asettamalla julkiselle hallinnolle yhä tiukempia velvoitteita siitä, miten ja mitä voidaan säädellä. Sääntelyn asettamisessa painotetaan nyt vahvemmin yrityksille aiheutuvia kustannuksia sekä edellytetään vaikuttavuuden määrällistä arviointia suhteessa muihin markkinatoimijoita vähemmän rajoittaviin keinoihin. Poliitiikan kokonaisuudessa siirrytään tilanteeseen, jossa julkisen vallan on nyt yhä tiukempien kriteerien puitteissa osoitettava sääntelyn tai käytettyjen ohjauskeinojen välttämättömyys tavoitteiden saavuttamiseksi.

Tupakkateollisuuden on voitu todentaa olevan yhtenä vaikuttajana ”paremman sääntelyn” ja uusien nk. integroitujen vaikutusarviointien taustalla. Norminpurussa edunsaajia on kuitenkin laajemmin, sillä sen vaikutukset ulottuvat ympäristöterveyden, terveydensuojelun sekä terveyden edistämisestä lähtevään sääntelyyn. Tupakkateollisuus on yhdistänyt voimansa myös Brysselin uusimman tulokkaan Consumer Choice Center –ajatuspajan kanssa, joka edustaa Yhdysvalloissa vahvempaa sääntelyn purkamista. Ajatuspajan taustalla on katsottu olevan ensisijaisesti yritysten ja rahavallan edustajia, mutta tausta johtaa liberaaristen linkkien kautta Yhdysvaltoihin ”pimeän” rahan Koch-veljeksiin, jotka ovat tulleet tunnetuksi Trumpin, Yhdysvaltain republikaanipuolueen oikean laidan nk. alt-right ja teekutsuliikkeiden rahoittajina.

Päätöksenteon lähtökohdat ja periaatteet ovat tärkeitä lobbauksen kohteita. Euroopan Unionissa ministerineuvoston päätelmissä on painotettu nk. innovaatioperiaatetta, jonka EU:n teollisuus-edustajat ovat tuoneet vastapainoksi varovaisuusperiaatteelle. Innovaatioperiaate tukee muodollisesti teollisuuden ”innovaatiotavoitteita” ja ”tasapainoa” sääntelyn ja innovaatioiden välillä, mutta tavoitteiltaan ja sitä tukevien yritysten suhteen se voidaan nähdä ennen kaikkea kemianteollisuuden lobbauksena ja pyrkimyksenä vaikuttaa päätöksentekoon. Euroopan Unionissa sääntelyssä näytön taakka tuotteiden turvallisuudesta on ollut yrityksillä, kun taas Yhdysvalloissa viranomaiset ovat joutuneet osoittamaan sääntelyn tarpeen. Ylikansallisille yrityksille sopii kyllä se, että ne voivat vapaasti

tuoda markkinoille tuotteita samalla kun näytön vaatimukset sääntelyn asettamiselle luodaan mahdollisimman korkeiksi.

POLITIIKAN MUOKKAUS JA KAAPPAUS

Innovaatiopolitiikan nimissä tehdään myös elinkeinopolitiikkaa muokkaamalla panostusta tutkimukseen ja tuotekehitykseen siten, että tutkimusrahoitus kanavoituu vahvemmin uusien tuotteiden ja innovaatioiden tutkimus- ja kehitystyön kautta elinkeinoelämän tarpeisiin. Innovaatioiden edistämisen nimissä vahvistetaan myös yksinoikeuksien asemaa ja merkitystä patenttien ja yksinoikeuksien kautta niin kansallisella kuin kansainvälisellä tasolla. Tutkimustoiminnan tavoitteet ymmärretään nyt ensisijaisesti tuotteistamisena, jota voi tapahtua vain yksityisellä sektorilla. Innovaatioiden edistäminen tutkimuksen sijaan voidaan siten nähdä myös politiikkatason lobbauksena, jossa pyritään kanavoimaan tutkimusrahoitusta innovaatioihin vahvemmin yrityksille sekä edelleen tukemaan nykyisiä yksinoikeuksiin perustuvia kannustimia. Esimerkiksi yksinoikeuksien vahvistamista Euroopan Unionissa lääkepolitiikan piirissä on pidetty esimerkkinä sääntelyn ”kaappauksesta” palvelemaan ennen kaikkea nk. tutkivan lääketieteellisuuden etuja.

”Lääkkeiden tuotantokulut ovat murto-osa niiden hinnoista”

Lääkkeet ja lääkkeiden kehitystyö ovat myös innovaatiopolitiikan kannalta erityisasemassa, sillä lääkkeiden tuotantokustannukset ovat vain murto-osa hinnoista. Uusien lääkkeiden korkeiden hintojen taustalla on merkittävässä roolissa yksinoikeuksille annettu suoja. Yksinoikeuksien kautta on pyritty tukemaan tutkimusta ja innovaatioita, mutta ongelmana on ollut sen markkinaehtoinen kohdentuminen ja esimerkiksi uusien antibioottien tutkiminen ja kehittäminen on taantunut. Lääkkeiden hinnat ovat nousseet merkittävästi keskimääräisiä tutkimuskuluja korkeammiksi ja uusien lääkkeiden hyödyt ovat jääneet usein vähäisiksi. Markkinointikulut ovat usein jo suurilla yrityksillä tutkimus- ja kehityskuluja korkeammat. Lobbauksen kohteena onkin nyt keskeisesti se, miten lääkepolitiikan puutteisiin vastataan. Uudet erityisen kalliit lääkkeet ja kasva-va julkinen tuki tutkimus ja kehitystointintaan teollisuudelle ovat saaneet monet kysymään, maksammeko jo kahdesti samasta lääkkeestä ensin tutkimuksen tuen ja sen jälkeen yksinoikeuksien salliman korkean hinnan kautta. Tulisikin kysyä, miksi lääkkeet ovat niin kalliita.

KUKA VASTUSTAISI VAPAUTTA VALITA?

Lobbarin näkökulmasta usein helpointa on perustella toimia edunsaajalle etenkin kuluttajan valinnan lähtökohdiksi, sillä näin vahvistetaan näiden ensisijaisuutta suhteessa esimerkiksi kansanterveyteen tai terveydensuojeluun. Päätöksenteon perustalla ja lähtökohdilla on väliä ja siksi shoppailu eri foorumeilla, ministeriöissä ja hallinnon eri tasoilla on tärkeä osa lobbausta. Tästä näkökulmasta lobbarin tavoitteena on usein, että esimerkiksi terveyspalveluita, alkoholia ja tupakkaa käsitellään kuin mitä tahansa kuluttajan valittavissa olevaa tuotetta markkinoilla, kun taas lääkkeissä pyritään vaikuttamaan yksinoikeuksiin ja tutkimusvaroihin vahvemmin innovaatiopolitiikan vahvistamisen sekä tutkimusrahoituksen suuntaamisen ja taloudellisen kasvun mahdollisuuksien kautta. Terveyspolitiikan näkökulmasta on kuitenkin kovin kummallista, että samalla kun palveluissa innovaatioita syntyy vain markkinaehtoisessa kilpailussa, lääkkeissä tämä edellyttää yhä vahvempaa yksinoikeuksien suoja.

Terveyspolitiikan perinteisille toimijoille ja tutkijoille voi lobbauksessa käydä huonosti, sillä ne eivät pysty kilpailemaan toimintaympäristössä, jossa pelikenttä ja säännöt palvelevat paremmin liike-elämää ja konsulttiyrityksiä. Tutkija joutuu myös pysymään tiukemmin "totuudessa", kun taas lobbari voi vetää mutkat suoriksi ja luvata katteettomia, mikäli tämä on asiakkaan edun mukaista. Lobbauksen rinnalle vaikuttamiseen on noussut ikävämpi pimeä puoli, jossa sosiaalisen

KIRJALLISUUTTA JA VERKKOSIVUJA:

median ja henkilöön kohdentuvan kritiikin ja uhkailun kautta pyritään vaikuttamaan päätöksentekoon tai sen kannalta relevantteihin näkökantoihin ja näiden esittämiseen. On kuitenkin painotettava, että vaikuttavimmat lobbarit toimivat usein positiivisen vaikuttamisen, verkostojen ja hienovaraisempien yhteiskuntasuhteiden vaikuttamisen keinojen kautta. Hyvää lobbaajaa on vaikeaa vastustaa ja seurasta, seminaareista ja tiedosta pitäytymistä pidetään vanhanaikaisena, epämodernina ja mustavalkoisena.

“Lobbauksen kilpavarustelu ei palvele kansanterveyden tarpeita”

Lobbauksen kilpavarustelu ei palvele kansanterveyden tai terveyspolitiikan tavoitteita. Sen sijaan terveyspolitiikan vaikuttajien, tutkijoiden ja kansalaisjärjestöjen piirissä tulisi pyrkiä tunnistamaan paremmin eri toimijoiden lobbauksen keinot ennen kaikkea politiikkatasolla sekä tuomaan päivänvaloa sidonnaisuuksiin, välilliseen lobbaukseen sekä etenkin ”keinoruohonjuurijärjestöihin”, ”pimeään rahan” ja norminpu-run politiikkaan sekä erilaisten listausten lähtökohtiin ja rahoitustahoihin. Vaikuttamistyössä niin tutkijoiden kuin kansalaisjärjestöjen kannattaa kuitenkin myös oppia lobbareiden keinoista ja selkeämman viestinnän mahdollisuuksista.

Lobbauksesta Euroopan Unionissa:

Coen David, Richardson Jeremy: Lobbying the European Union: Institutions, actors, and issues. Oxford University Press, Oxford.

Dür A, De Bièvre D. (2007). Inclusion without Influence? NGOs in European Trade Policy. *Journal of Public Policy*, 27(1), 79-101. doi:10.1017/S0143814X0700061X

Koivusalo M, Tritter J (2011) Citizens, consumers and stakeholders in European health policy. Kirjassa: Löfgren H, de Leeuw E, Leahy M (toim.) *Democratizing Health. Consumer groups in the Policy Process*. Edgar Elgar, Cheltenham, UK.

Corporate Europe Observatory pitää verkkosivuja, jossa seurataan lobbausta: <https://corporateeurope.org/>

Alter-EU kampanjalobbauksen transparenssin lisäämiseksi EU:ssa: <https://www.alter-eu.org/>

EU:n oikeusasiamiehen konsultaatio neuvoston toiminnasta: [https://www.ombudsman.europa.eu/en/press/lease.faces/en/84349/html.bookmark](https://www.ombudsman.europa.eu/en/press/release.faces/en/84349/html.bookmark)

Euroopan Unionin Parlamentin päätelmä 15.9.2017: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P8-TA-2017-0358&language=EN&ring=A8-2017-0133>

Innovation principle: <http://www.riskforum.eu/innovation-principle.html>

IAPO: <https://www.iapo.org.uk/sites/default/files/files/IAPO%20Annual%20Financial%20Report%202015.pdf>

Terveyspalveluista:

Lobbauksesta terveyspalveluissa Ruotsissa: https://www.iffs.se/media/22171/2017_1.pdf

Hyvinvointivalttiosta: <https://www.julkari.fi/handle/10024/132259>

Koivusalo M, Ollila E, Alanko A (2009) Kansalaisesta kuluttajaksi: Markkinat ja muutos terveydenhuollossa. Gaudeamus, Helsinki.

Tritter J, Koivusalo M, Ollila E, Dorfman P (2009) Globalisation, markets and healthcare policy: redrawing patient as consumer. Routledge: London.

Lääkkeistä:

Koivusalo M, Mackintosh M (2011) Commercial influence and global nongovernmental public action in health and pharmaceutical policies. Int J Health Services 2011;41: 539-563.

Koivusalo M. (2010) Common interests and the shaping of global pharmaceutical policies. Ethics & International Relations 2010;24;4:395-414

Sääntelyn kaappauksesta: Adamini SH, Maarse E, Versluis E, Light D. (2009) Policy-making in data-exclusivity in European Union: from industrial interests to legal realities. Journal of Health Politics, Policy and Law 2009;34:6:979-1010

Lääkkeiden hinnoista Suomeksi: <http://www.julkari.fi/handle/10024/134788>

Tutkimuskulujen ja hinnan yhteydestä: <http://jamanetwork.com/journals/jamainternalmedicine/fullarticle/2653012>

Uusien EMA:n hyväksymien syöpälääkkeiden hyödyistä: http://www.bmj.com/content/359/bmj.j4530?utm_source=TrendMD&utm_medium=cpc&utm_campaign=TBMJ_UK_TrendMD-0

EMA:n evidenssin kriteereistä: <http://www.bmj.com/content/359/bmj.j4543>
Gloaalista lääkemarkkinoista: <http://www.oecd.org/els/pharmaceutical-pricing-policies-in-a-global-market.htm>

Koivusalo M, Hakkarainen O. Terveys kaupan. Into kustannus, Helsinki: https://intokustannus.fi/kirja/terveys_kaupan/

Patenttipolitiikasta lääkkeiden saatavuuden näkökulmasta, Health Action International: <http://accessstomedicines.org/wp-content/uploads/private-patents-and-public-health.pdf>

Norminpurusta:

Koivusalo M (2012) Kenen etu painaa terveydenhuollon säätelypolitiikassa ja vaikuttavuuden arvioinnissa? Kirjassa: Hänninen S, Junnila M (eds) Vaikuttavatoimien politiikkatoimet (Impact assessment of policy measures) ? THL: Helsinki: https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90840/URN_ISBN_978-952-245-527-7.pdf?sequence=1

KE Smith, Fooks G, Collin J, Weishaar H, Mandal S, Gilmore AB (2010) Working the System” —British American Tobacco’s Influence on the European Union Treaty and Its Implications for Policy: An Analysis of Internal Tobacco Industry Documents. <http://journals.plos.org/plosmedicine/article?id=10.1371/journal.pmed.1000202>

Kustannus-hyöty analyysi ympäristöky-symyksissä, Pricing the priceless: http://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3277&context=penn_law_review

Lobbauksen pimeästä puolesta:

Janet Meyer (2016) Dark money: The hidden history of the Billionaires behind the rise of radical right. Doubleday/Penguin Random House, New York

Viestintätoimistojen lobbauksesta / Bell Pottinger: <http://www.independent.co.uk/voices/bell-pottinger-pr-scandal-lobbying-government-journalists-fake-news-good-people-immoral-a7952706.html>

LOBBAAMINEN JA LÄPINÄKYVYYS – MITEN EDISTÄÄ VAIKUTTAMISEN LÄPINÄKYVYYTTÄ SUOMESSA JA EUROOPAN UNIONISSA

Tommi Niinimäki, Monitoring and Evaluation Officer
Vitor Teixeira, Policy Officer, Transparency International EU
Daniel Freund, Head of Advocacy,
Transparency International EU

Viime vuosina lobbaamista koskeva julkinen keskustelu on lisääntynyt Suomessa ja useimmissa länsimaisissa demokratioissa. Keskustelu on kohdistunut lobbaamiseen liittyviin eettisiin kysymyksiin sekä lobbaamisen sääntelyyn. Globaalisti lobbaamisessa on kyse miljardien arvoisesta liiketoiminnan alasta, mikä työllistää huomattavan määrän henkilöitä. Lobbaaminen mahdollistaa useille eri intressiryhmille näiden viestien tuomisen esiin julkisen päätöksenteon yhteydessä. Näin lobbaaminen onkin tärkeä osa toimivaa demokratiaa. Lobbaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen kuuluvat perus- ja ihmisoikeutena suojattujen poliittisten oikeuksien ja sananvapauden piiriin. (1)

KUINKA PANSSIVAUNUSTA LOBATTIIN PIKKUAUTOA VIHREÄMPI

Lobbaaminen on minkä tahansa poliittisen järjestelmän keskeinen osa. Eettisesti toimivissa lobbaaminen tuo hyötyä koko yhteiskunnalle. Lobbaaminen voi vaikuttaa myönteisesti päätöksenteon laatuun tarjoamalla sektorikohtaista asiantuntemusta lisääntyvän teknisissä asioissa. Tästä esimerkkinä, vuonna 2013 kuudellesadalle europarlamentaarikolle ja EU-virkamiehelle tehdyn survey-tutkimuksen mukaan 89 prosenttia katsoi, että eettinen ja läpinäkyvä lobbaaminen auttaa politiikan ja toimintalinjausten muodostamisessa. (2)

Lobbaaminen ei ainoastaan mahdollista ajatusten ja mielipiteiden vaihtamista, mikä on tärkeää mille tahansa demokratialle. Lobbaaminen myös edistää päätöksentekijöiden kykyä muodostaa tarkempi kuva uuden lainsäädännön eduista ja haitoista. Vaikka lobbaaminen on tunnettu ilmiö kaikissa poliittisissa järjestelmissä, harva valtio on säännellyt lobbaamista kansallisen lainsäädännön tasolla. Huhtikuussa 2015 globaalisti vain 20 valtiota oli säännellyt lobbaamista lainsäädännön tasolla. Lobbausta koskevat säännökset vaihtelevat myös huomattavasti sekä laajuudessa että laadussa. Lobbausta koskeva sääntely vaihtelee pakollisista säännöistä vapaaehtoisesti noudatettaviin ohjeistuksiin.

Eri puolella Eurooppaa tapahtuneet skandaalit osoittavat, että ilman ilman selkeitä ja toimeenpantuja sääntöjä

muutamat suuret resurssit omaavat tahot voivat hallita poliittista päätöksentekoa. Tämä puolestaan voi johtaa vinoutuneeseen päätöksentekoon tai pahimmillaan poliittiseen korrupioon, jolloin yksityiset intressit ohjaavat koko valtion tai tietyn politiikan osa-alueen suuntaa. Pelkät suositukset eivät enää riitä.

Tällä hetkellä läpinäkyvät ja tiettyjä intressejä suosivat lobbauskäytännöt muodostavat yhden suurimmista korrupioriskeistä kaikissa Euroopan maissa. Euroopan maiden kansalaisille tehdyn survey-tutkimuksen tulosten mukaan 60 prosenttia eurooppalaisista kokee, että maiden hallitusten toimintaa ohjaa merkittävästi muutama intressitaho, tai että hallitukset ovat täysin intressitahojen ohjattavissa. (3)

CASE AUTOJEN HIILIDIOKSIDIMERKINNÄT

Autojen hiilidioksidimerkintöjä koskeva Euroopan komission antama direktiivi (Car Labeling Directive; 1999/94/EC) on esimerkki siitä, kuinka monien kokemat pelot lobbaamista kohtaan osoittautuvat osittain todeksi. Direktiivin tavoitteena oli hiilidioksidipäästöjen vähentäminen asettamalla energiatehokkuusluokitus jokaiselle autolle, samankaltaisesti kuin sähkölaitteiden merkinnät perustuvat EU-direktiiviin. Lähes kaikki maat määrittelivät energiatehokkuuden luokitusten salliman maksimin mukaisesti saattaessaan direktiivin kansalliseen lainsäädäntöön.

Saksassa, missä autovalmistajat perinteisesti valmistavat autoja voimakkaammilla ja näin ollen saastuttavimmilla moottoreilla, autoteollisuus lobbasi voimakkaasti suljettujen ovien takana tuodakseen muutoksia direktiiviin perustuvaan lainsäädäntöön.

Lopulta voimaan tullut laki otti huomioon sekä auton hiilidioksidipäästöt että auton painon. Tämän seurauksena autot, joilla on suuret hiilidioksidipäästöt, saavat usein ympäristöystävällisempiä autoja paremman energiatehokkuusluokituksen. Ympäristön suojelemiseksi säädettyä lakia muutettiin lobbauksen seurauksena niin, että se tarjoaisi paremman ympäristömerkinnän panssarivaukunle kuin pienelle Fiat 500 –autolle.

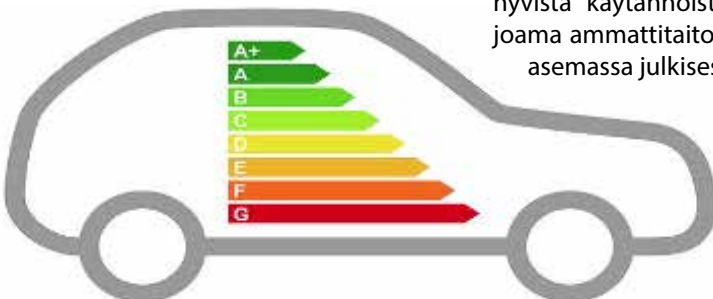
Jotta lobbauksen toimisi yhteiskunnan ja yleisen edun saavuttamiseksi, on lobbauksen oltava läpinäkyvää ja tasapainossa tutkitun tiedon kanssa. Tasavertaisen ja avoimen kuulemisen mahdollisuuden tarjoaminen kaikille sidosryhmille on ainoa tapa varmistaa, että lainsäädäntöprosessi on oikeudenmukainen ja kansalaisten eri näkemykset voidaan tuoda esiin prosessin aikana.

MITEN LOBBAAMINEN TOIMII?

Käsitteenä lobbauksen viittaa suoraan tai epäsuoraan kommunikaatioon julkishallinnon edustajien, poliittisten päätöksentekijöiden ja muiden mahdollisten julkista valtaa käyttävien toimijoiden kanssa. Lisäksi lobbauksen määrittäminen toimintana, jonka tarkoituksena on vaikuttaa julkiseen päätöksentekoon. Aktiivisena toimijana lobbauksessa voi olla organisaatio tai yksittäinen toimija, ja lobbauksaktiviteettien tavoitteena voi olla edun tavoittelu itselle, organisaatiolle, tai sopimuksen kautta kolmannelle osapuolelle. (4)

Lobbauksista tapahtuu kaikilla lainsäädännön ja päätöksentekoprosessien tasoilla tulevien politiikkalinjausten suunnitteluvaiheesta lakialoitteen esityksiin, vaikutusarvioista ja kuulemisista julkiseen käsittelyyn sekä komitea- ja valiokuntavaiheeseen asti. Huomattava osa lobbauksesta tapahtuu valmisteluvaiheessa ennen parlamentaarista käsittelyä.

Lobbareiden kontribuutiot lainsäädännölliseen prosessiin auttavat kehittämään ja toteuttamaan linjauksia silloin, kun lobbarit tarjoavat viranomaisille tärkeää teknistä asiantuntemusta, toimintaa tukevaa aineistoa sekä esimerkkejä hyvistä käytännöistä. Lobbareiden tarjoama ammattitaito voi olla keskeisessä asemassa julkisessa päätöksenteossa.

Lobbareina toimivat henkilöt voivat työskennellä esimerkiksi yrityksille, kansalaisjärjestöille, ammattiyhdistysliikkeelle, yritysmaailman intressiryhmille, yliopistoille tai ajatushautomoille.

Ihanteellisessa maailmassa poliitikot oltaisivat huomioon kaikki argumentit, jotka esitetään avoimesti, ja samalla argumentit edustavat eri näkemyksiä avustuen poliitikkoa sen punnitsemisessa, mikä on paras mahdollinen päätös. Päätettäessä uuden tehtaan rakentamisesta eri näkemysten kuuleminen tarkoittaisi sekä tehtaan rakentamista kannattavien, kuten yritysmaailman edustajien, kuulemistä että paikallisten asukkaiden, ympäristöjärjestöjen sekä lisäinformaatiota tarjoavien eri alojen asiantuntijoiden kuulemistä. Näin päätösvaltaa käyttävä voi tehdä informoituja päätöksiä ottaen huomioon kaiken tarjolla olevan informaation. Samalla avoin ja läpinäkyvä prosessi takaisi kansalaisille mahdollisuuden seurata julkisen vallan käyttöä sekä pitää päätöksentekijät tilivelvollisina.

MILLOIN LOBBAAMINEN ON HAITALLISTA?

Lobbaukseen voi liittyä kohtuutonta tai epäoikeudenmukaista vaikuttamista (undue influence) silloin, kun rajattu määrä toimijoita (yksilöitä tai ryhmiä) saavuttaa julkisessa päätöksenteossa sellaisen aseman, että ne voivat ohjata päätöksiä omien intressiensä mukaisesti silloinkin kun ne ovat yleisen edun

vastaisia. Tällainen on mahdollista silloin kun päätöksenteko ei ole avointa, viranomaiset ja lobbarit toimivat epäeettisesti ja kun sidosryhmien kuuleminen ei perustu puolueettomuuteen ja avoimuuteen.

Suljettujen ovien takana tapahtuva lobbaaminen lisää sen riskiä, että vaikuttamispyrkimykset ottavat epäeettisiä muotoja kuten valmistelijoille, päätöksentekijöille tai näiden lähipiirille myönnettäviä taloudellisia tai muita etuja. Läpinäkyvät lobbaaminen on ristiriidassa päätöksenteon inklusiivisuuden periaatteen kanssa, mikä rajoittaa päätöksentekoon liittyvää julkista keskustelua.

“Lobbarit voivat tarjota viranomaisille tärkeää teknistä asiantuntemusta”

Riski on erityisen merkittävä globaalien suuryritysten kohdalla. Huolet suurten yritysten etuoikeutetusta asemasta ja yliedustavuudesta sidosryhmien kuulemisprosessissa ovat nousseet esille esimerkiksi TTIP-neuvotteluiden (Transatlantic Trade and Investment Partnership) yhteydessä. Neuvotteluiden aikana Euroopan komission kauppapolitiikkaosasto (DG Trade) tapasi sidosryhmien edustajia 154 kertaa, joista 113 tapaamista oli teollisuuden edustajien kanssa, 19 toimijoiden kanssa joiden katsotaan edustavan yleistä etua, 19 muiden toimijoiden kanssa. Kolmen tapaamisen kohdalla tietoa ei ole saatavilla siitä, minkä tahon kanssa DG Trade on tavannut. (5)

MITEN VAIKUTTAMINEN PIDE- TÄÄN PUHTAANA?

Jos lobbareille ja viranomaisille ei ole asetettu selkeitä ja toimeenpantavia eettisiä sääntöjä lobbaukseen liittyen, ja vaikuttamispyrkimykset tapahtuvat piilossa ilman julkisen tarkastelun mahdollisuutta, kansalaisten on vaikea pitää julkista valtaa käyttäviä poliitikkoja ja virkamiehiä tilivelvollisuudessa.

Lobbaamisen ja julkisen vallan avoimuuden ja integriteetin takaamiselle ei ole yhtä kaikkiin konteksteihin sopivaa kertaratkaisua. Sen sijaan on edistettävä läpinäkyvyyttä ja integriteettiä usein eri keinoin sekä varmistettava tasavertainen kuulemisprosessi. Läpinäkyvyyden takaamiseen tarvitaan lobbaamista koskevien sääntöjen lisäksi lehdistönvapautta, aktiivista kansalaisyhteiskuntaa sekä asiakirjajulkisuutta. Myös nämä tekijät edistävät kansalaisten kykyä seurata päätöksentekoprosessia.

Poliittisten instituutioiden tulee konsultoida eri sidosryhmiä ennen päätöksentekoaan ja ennen kuin lainsäädäntöhankkeista päätetään. Näin eriävät

näkemykset voidaan ottaa huomioon. Julkiset konsultaatiot, kuulemiset, vaikutusarviot, asiantuntijaryhmien hyödyntäminen ja sekä vastaavat toimet tulee toteuttaa avoimesti ja läpinäkyvästi. Näin myös lobbaamisaktiviteeteista päätöksenteon eri vaiheissa tehdään läpinäkyvää. Päätöksentekijöiden tulee lisäksi osoittaa mitä tahoja prosessin aikana on kuultu, sekä mitä neuvoja ja aineistoa on otettu huomioon.

Lobbausta säännellään usein asettamalla sääntöjä lobbauksen kohteena oleville tahoille. Sääntely perustuu tällöin code of conduct -sääntöihin, organisaation sisäisiin ohjeistuksiin sekä viranomais-toimintaa ja kansanedustajia koskevaan lainsäädäntöön. Näiden lisäksi lobbausaktiviteetteja tulee säännellä lobbausrekisterillä sekä lainsäädännöllisen jalanjäljen avulla. Lobbausrekisterin tulee sisältää tiedot vaikuttamiskohteesta, lobbausaktiviteetin toteuttajasta sekä toimintaan käytettävä rahasumma, sekä lainsäädännöllisen jalanjäljen julkistaminen. Lainsäädännöllisellä jalanjäljellä tarkoitetaan tietojen julkaisua siitä, mitkä tahot ovat pyrkineet vaikuttamaan tiettyyn päätökseen tai lakialoitteeseen.

LOBBAAMISEN LÄPINÄKYVYYS JA SÄÄNTELY SUOMESSA

Suomalaisessa kontekstissa lobbaamiseen liittyviin haasteisiin on pyritty vastaamaan korostamalla avoimuuden ja läpinäkyvyyden merkitystä. Erillistä lobbaamista koskevaa lainsäädäntöä Suomessa ei ole, vaan sääntely perustuu yleiseen lainsäädännölliseen kehykseen, kuten rikoslain lahjontapykäliin, hallintolakiin ja liiketoimintaa koskeviin lakeihin.

Avoimuuden edistäminen on nähty rikosoikeudellista ja muuta tiukkaa sääntelyä kannattavampana ratkaisuna. Vuonna 2014 julkaistussa valtiovarainministeriön alaisessa Virkamieseettisen toimikunnan raportissa todetaan kuitenkin, että lobbausrekisteri ei ole toimiva ratkaisu Suomessa (6). Toimikunta katsoi, että Suomi on pieni maa, jossa päätöksentekijät tuntevat toisensa useista eri yhteyksistä, ja että eri tilaisuuksissa käydyt keskustelut eivät ole ”järkevästi kontrolloitavissa”. Toimikunta myös katsoo, että tällainen vuorovaikutus voidaan nähdä myös suomalaisen yhteiskunnan vahvuutena.

Virkamieseettisen toimikunnan raportissa katsotaan, että julkisuusperiaate riittää takaamaan riittävän läpinäkyvyyden. On kuitenkin huomattava, että julkisuuslaki ei ulotu kansanedustajien toimintaan, ja että päätöksenteon valmistelussa, vaiheessa jonka aikana merkittävä osa lobbaamisesta tapahtuu, käytettävä materiaali usein rajataan julkisuusperiaatteen ulkopuolelle. Julkisuusperiaatteen vetoaminen ei myöskään ota

huomioon kansalaisten ja median kohtaamia tiedonsaantiongelmia. Esimerkiksi Suomen eduskunta on alkanut päivittäin poistamaan tietoja eduskunnassa vierailevista henkilöistä sen jälkeen kun korkean hallinto-oikeus määräsi tiedot julkiseksi joulukuussa 2016 (7). Julkisuusperiaatteen vetoaminen näytetty puutteellisena argumenttina.

Oikeusministeriön vaikutusvallan väärinkäyttöä koskevista arviomuistioissa lobbausrekisterille puolestaan on katsottu olevan selvä tarve (8). Lobbausrekisterin tarvetta tukee myös se, että lobbaukseen liittyen on katsottu, että Suomeen ei ole muodostunut vakiintunutta hyvän vaikuttamisen ja edunvalvonnan tapaa. (9)

SUOMALAISET BRYSSELIÄ LOBBAAMASSA

Kuten automerkintädirektiivi osoittaa, lobbaajat pyrkivät vaikuttamaan lainsäädäntöön kaikilla politiikan ja päätöksenteon tasoilla joko suoraan tai epäsuorasti, Euroopan unionin tasolta jäsenvaltioiden kansallisen lainsäädännön ja aina paikallisen päätöksenteon tasolle.

”Myös Suomella on huomattava joukko organisaatioita ajamassa intressejä EU-tasolla”

Heinäkuussa 2017 kaikkiaan 206 suomalaista toimijaa oli listattu EU:n lobbausrekisteriin. EU-tason lobbaaminen

vaikuttaa koko EU-alueen lainsäädännön kehittämiseen. (10) Lukuun eivät sisälly ne suomalaiset toimijat, joiden pääkonttori sijaitsee Brysselissä. Pääkonttorin sijaitessa Brysselissä nämä luokitellaan Euroopan unionin lobbausrekisterissä belgialaisiksi toimijoiksi. Toisin sanoen Brysselissä lobbausta harjoittavien suomalaisten organisaatioiden lukumäärä on todellisuudessa korkeampi kuin rekisteri osoittaa. Rekisterin 206 organisaatiosta 30 prosenttia on yrityksiä, 20 prosenttia liike-elämän yhdistyksiä, 17 prosenttia järjestöjä, 13 prosenttia ammattiliittoja jäljelle jäävän osuuden muodostuessa konsulttifirmoista, ajatuspajoista ja alueellisista organisaatioista.

Erillisesti tarkasteltuina luvut osoittavat, että jopa kooltaan pienillä mailla, kuten Suomella, on huomattava joukko organisaatioita ajamassa vaihtelevia intressejä EU-tasolla. Huomattava on myös, että intressiryhmien ja ammattimaisten lobbausfirmojen määrä kansallisella tasolla on huomattavasti suurempi jokaisessa EU-maassa, mikä puoltaa lobbaamisen tiukempaa sääntelyä sekä läpinäkyvyyden edistämistä kaikissa EU-maissa.

INTRESSIEN REKISTERÖINTI

Ensisijaista lobbaamisen eettisyyden ja läpinäkyvyyden edistämässä on lobbausrekisteri. Rekisterin tulee kattaa kaikki lobbausta toteuttavat tahot, sekä henkilöt että organisaatiot ja ryhmät. Rekisterin tulee käsittää sekä lobbausaktiviteetteja oman organisaation puolesta toteuttavat tahot sekä kolmannen osapuolen puolesta lobbaavat toimijat.

Nykyiset olemassa olevat lobbauksen sääntelyyn tarkoitetut lainsäädännölliset kehykset sisältävät viisi keskeistä periaatetta:

1. Lobbareiden ja lobbausaktiviteettien määrittely on selkeää ja yksiselitteistä.
2. Julkistettavat tiedot tarjoavat oleellista tietoa lobbareista sekä lobbaamisesta, kuten toiminnan kohteen, toiminnan rahoittajat ja tavoitteet.
3. Säännökset ja ohjeet asetettavat vaatimuksia konkreettisia vaatimuksia kuten luottamuksellisen tiedon väärinkäytön kieltäminen sekä eturistiriitojen ja pyörovi-ilmiöön liittyvien eettisten ongelmien välttäminen.
4. Sääntöjen noudattamisen takaimiseen tarkoitetut menettelytavat on alistettu säännölliselle monitoroinnille, mikä takaa sääntöjen tehokkaan toimeenpanon.
5. Organisaatioiden johto on sitoutunut integriteettiä vahvistavaan toimintaan säännöllisen auditoinnin sekä avoimuuden edistämisen kautta.

Transparency International on analysoinut lobbaamista koskevaa sääntelyä ympäri maailman. Euroopan maita koskevassa vuonna 2015 julkaistussa Lobbying in Europe –raportissa analysoitiin lobbausta koskevaa sääntelyä 19 EU-jäsenmaassa sekä EU-tasolla. Raportissa tuodaan esiin, että olemassa olevien kahdeksan kansallisen lobbausrekisterin vaatimukset vaihtelevat huomattavasti keskenään. Osa rekistereistä, kuten Iso-Britannian käyttämä rekisteri,

määrittellee lobbaamisen huomattavan rajatusti, minkä takia rekisterit kattavat vain pienen osan lobbausaktiviteetteja toteuttavista organisaatioista. Muissa tapauksissa, kuten Euroopan unionin 11 000 lobbausorganisaatiota sisältävän lobbausrekisterin kohdalla, rekisterin sisältämä tieto on epäluotettavaa.

Nykyisistä olemassa olevista lobbausrekistereistä parhaimmat esimerkit löytyvät Kanadasta, Yhdysvalloista sekä Irlannista. Nämä rekisterit sisältävät oleellista tietoa lobbausaktiviteeteista, kuten kaikki tapaamiset poliittisten päätöksentekijöiden kanssa Kanadan rekisterissä. Tietoja myös julkaistaan säännöllisesti, kuten esimerkiksi neljännesvuosittain julkaistavat lobbausta koskevat taloudelliset tiedot Yhdysvaltojen lobbausrekisterin kohdalla. Sääntöjen rikkominen voi johtaa huomattaviin taloudellisiin seuraamuksiin, jopa vankeustuomioihin.

LAKIIN JÄÄVÄ JALANJÄLKI

Lainsäädännöllinen jalanjälki on toinen tapa taata tasavertaisen kuulemisen mahdollisuus sekä edistää lobbaamisen läpinäkyvyyttä ja eettisyyttä. Lainsäädännöllinen jalanjälki tarkoittaa kokonaisvaltaista, yleisöjulkisuuden periaatteeseen perustuvaa tietojen julkaisua lobbaamisen vaikutuksista lainsäädäntöön ja julkiseen päätöksentekoon. Vaikuttamispyrkimysten avoimuuden tavoitteena on dokumentoida lobbaamisen vaikutus poliittiseen päätöksentekoon ja lainsäädännön kehittämiseen, ja näin tarjota tietoa siitä, mitkä intressit ovat vaikuttaneet lopulliseen päätökseen tai lakien lopulliseen muotoon. Lobbaamisaktiviteetit koskien päätöksiä ja lainsäädäntöhankkeita voidaan julkaista reaaliaikaisesti tai raporttien yhteydessä.

Kuvio 1. Euroopan unionin lobbausrekisteriin rekisteröidyt suomalaiset toimijat.

REGISTERED LOBBY ORGANISATIONS Last updated: 19 July 2017					
Nr	Name	Meetings	EP badges	Lobbyists	Lobby Expense
1	Confederation of Finnish Industries EK (EK)	49	3	3	400,000 €
2	Nokia	40	2	5	700,000 €
3	Fortum Oyj	36	1	6	588,000 €
4	Metsäliitto Cooperative (Metsä Group)	26	1	1	50,000 €
5	Maa- ja metsätaloustuottajain Keskusliitto – Central Union of Agricultural Producers and Forest Owners (MTK)	25	1	1	100,000 €
6	UPM-Kymmene Oyj (UPM)	18	2	5	0 €
7	European Forest Institute (EFI)	18	3	53	9,750,000 €
8	Technology Industries of Finland	17	3	5	100,000 €
9	Neste	17	1	3	200,000 €
10	Finnish Forest Industries Federation (Metsäteollisuus ry) (FFIF)	15	0	4	50,000 €

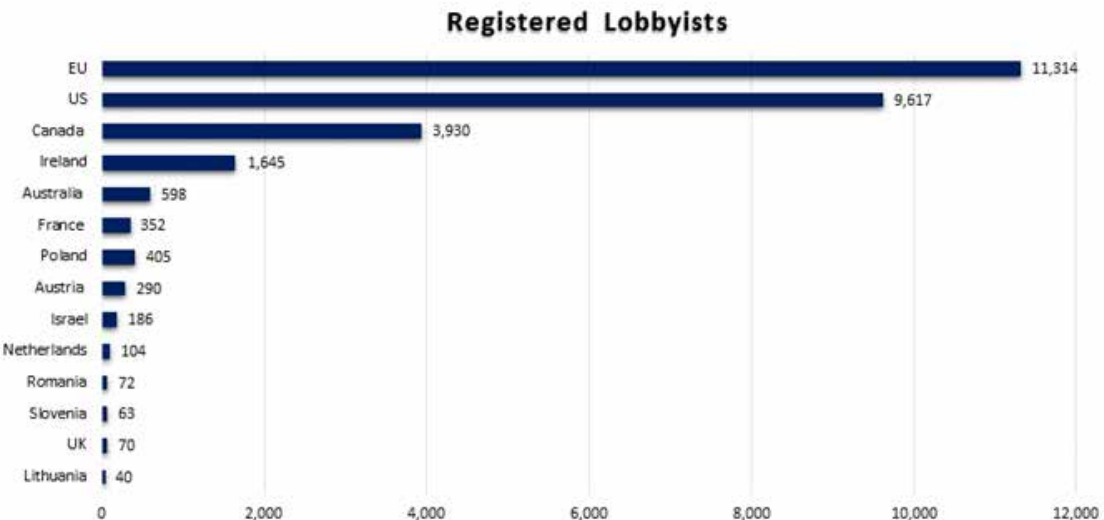
Lainsäädännöllisen jalanjäljen implementointi on tärkeä askel kohti vaikuttamispyrkimyksiä koskevien tietojen proaktiivista julkaisemista. Yleisöjulkisuuteen perustuen tiedot koskisivat aikaa, henkilöä ja tapaamisen aihetta sisältäen kaiken lobbauksen yhteydessä päätöksentekijöille osoitetun. Tällainen jalanjälki tarjoaisi kuvan päätöksentekoprosessiin liittyvistä intresseistä, minkä kautta kansalaiset, media tai kuka tahansa voisi tarkastella lainsäädäntöprosessin etenemistä. (11)

Transparency International on kehittänyt metodologian (12) lainsäädännöllisen jalanjäljen käyttöönoton edistämistä

varten Euroopan unionissa. Euroopan komissio julkaisee tapaamiset lobbareiden kanssa. Niitä on kirjattu jo 16 000 viimeisen kahden ja puolen vuoden aikana. Myös julkisten konsultaatioiden tulokset julkaistaan. Euroopan parlamentilla on oma versionsa lainsäädännöllisestä jalanjäljestä: parlamentti julkaisee listan konsultoiduista organisaatioista raporttien ja lainsäädännön yhteydessä.

Kokonaisvaltaisin esimerkki lobbaamisen vaikutusten arviointiin tarkoitetuista työkaluista on lobbyplag (13). Verkkosivu analysoi yli 4000 lakimuutosta ja näitä koskeneita lobbauspyrkimyksiä dokumenttien perusteella.

Kuvio 2. Rekisteröityjen lobbaajien määrä rekistereissä.

VIITTEITÄ

1) Oikeusministeriö (2015): Lahjusrikkosia koskevien säännösten eräät muutostarpeet. URL: http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1424344162095/Files/OMML_9_2015_Lahjusrikos_126_s.pdf.

2) Burson Marsteller (2013): A Guide to Effective Lobbying in Europe: The View of Policymakers.

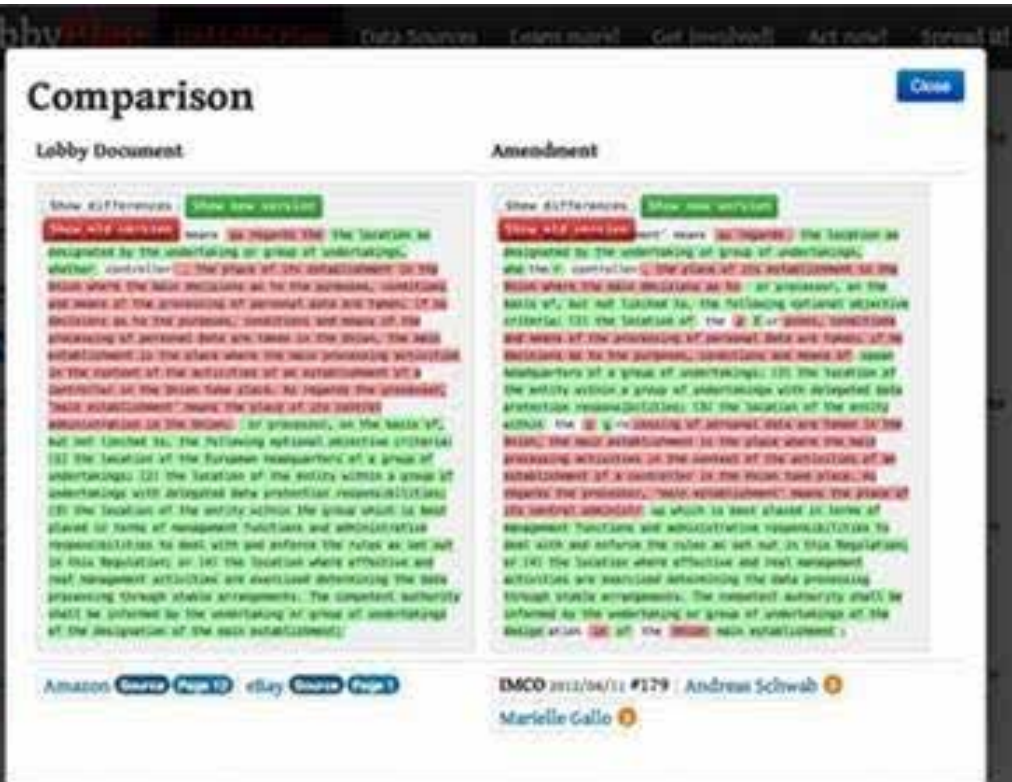
3) Transparency International: (2013) Global Corruption Barometer 2013.

4) Transparency International et al (2015): International Lobby Standards for lobbying regulation. Towards greater transparency, integrity and participation. URL: http://transparency.eu/wp-content/uploads/2016/12/International-Standards-for-Lobbying-Regulation_EN.pdf

5) Simon Mckeagney (2014): Lobbyland: Corporate-capture of TTIP talks revealed. URL: <http://ttip2014.eu/blog-detail/blog/lobbying%20TTIP.html>

6) Valtiovarainministeriö (2014): Valtion virkamieseettisen toimikunnan

Kuvio 3. Lobbyplag vertailu.

raportti. Ministry of Finance publications 3/2014. URL: http://vm.fi/documents/10623/1107479/Valtion_virkamieseseettisen_toimikunnan_raportti_3_2014.pdf/ab866e15-a9af-456d-aca4-99b7b1c2e340

7) <https://svenska.yle.fi/artikel/2017/09/11/tjansteman-later-forstore-riksdagens-besokarlis-tor-trots-att-hfd-har-beslutat-att>

8) Oikeusministeriö (2014): Vaikutusvalan väärinkäytöstä. Arviomuistio.

9) Oikeusministeriö (2015): Lahjusrikoksia koskevien säännösten eräät muutostarpeet. URL: http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/1424344162095/Files/OMML_9_2015_Lahjusrikos_126_s.pdf.

10) Transparency International: EU Integrity Tool. URL: <http://www.integritywatch.eu/lobbyist.html>.

11) Euroopan komissio (2008): Development of the Framework for the Activities of Interest Representatives (Lobbyists) in the European Institutions (2007/2115(INI)), Committee on Constitutional Affairs. Luonnosraportti.

12) <http://transparencyinternational.eu.s3-website-eu-west-1.amazonaws.com/wp-content/uploads/2015/03/The-EU-Legislative-Footprint.pdf>

13) <https://opendatacity.de/project/lobbyplag-eu/>

ALKOHOLITEOLLISUUS ONNISTUI LOBBAUKSESSA SUOMESSA

Heikki Hiilamo, professori

Kansainvälinen alkoholiteollisuus pyrkii vaikuttamaan poliittiseen päätöksentekoon alkoholisääntelyn torjumiseksi. Suomen liityttyä Euroopan unioniin vuonna 1995 alkoholisääntely on heikentynyt ja kansainvälinen alkoholiteollisuus on pyrkinyt entistä aktiivisemmin Suomen markkinoille. Teollisuus onnistui vesittämään alkoholin mielikuvamainonnan kiellon aggressiivisen lobbauksen avulla. Se onnistui myös kääntämään haittojen vähentämiseen suunnatun alkoholilain kokonaisuudistuksen alkoholisääntelyn vapauttamishankkeeksi, joka muun muassa voi tuoda niin kutsunut limuviinat ruokakaappoihin.

Alkoholiteollisuudella tarkoitetaan alkoholijuomien valmistajia, jakelijoita ja vähittäismyyjiä sekä niiden toimiala- ja lobbausorganisaatioita. Talouden globalisaatio on myllännyt myös alkoholiteollisuutta ja kasvattanut suuryhtiöiden valtaa. Tämä on myös kiihdyttänyt alkoholiteollisuuden pyrkimyksiä vaikuttaa alkoholisääntelyyn eri markkina-alueilla. Suomessa alkoholiteollisuuden keskeisin lobbausorganisaatio on Panimoliitto.

Alkoholiteollisuudella on yhteisiä viestejä, joita ne käyttävät eri puolilla maailmaa ja eri tilanteissa alkoholisääntelyn vastustamiseksi. Teollisuuden mukaan alkoholin nauttiminen on normaalia ja alkoholista pidäytyminen epänormaalia. Teollisuus väittää, että alkoholihaittoja

aiheuttaa pieni muusta väestöstä erottuva vähemmistö. Teollisuus haluaa osallistua alkoholihaittojen vähentämiseen yhdessä viranomaisten ja kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa. Teollisuuden mukaan mainonta ei vaikuta alkoholin kokonaiskulutukseen eikä nuorten alkoholin käyttöön. Se ei ole siis ongelma, jota pitäisi rajoittaa. Teollisuuden mukaan valistus ja vapaaehtoiset rajoitukset ovat paras tapa alkoholihaittojen torjumiseksi.

“Teollisuuden mukaan alkoholin nauttiminen on normaalia ja alkoholista pidäytyminen epänormaalia.”

ALKOHOLIN KOKONAISKULUTUS ON SUORASSA YHTEYDESSÄ ALKOHOLIHAITTOIHIN

Väitteillä ei ole tieteellistä pohjaa. Alkoholin kokonaiskulutus on suorassa yhteydessä alkoholihaittoihin. Haitat kohdistuvat koko väestöön. Alkoholiteollisuus on samanlainen kuin muutkin kuluttajille vaarallisia tuotteita myyvät teollisuuden alat kuten tupakkateollisuus, aseteollisuus ja peliteollisuus. Myyntiä, voittoja ja yrityksen arvoa kasvattavan teollisuuden päämäärät ovat peruuttamattomalla tavalla erilaisia kuin terveyden edistämiseen pyrkivien tahojen päämäärät. Mainonta lisää alkoholin kokonaiskulutusta ja erityisesti nuorten kulutusta. Alkoholin saatavuutta rajoittavat toimet – esimerkiksi verot ja myyntirajoitukset – ovat selvästi tehokkaampia keinoja alkoholihaittojen vähentämiseksi kuin valistus.

Ennen vuoden 1995 EU-jäsenyyttä alkoholiteollisuus ei osallistunut alkoholipolitiikan valmisteluun Suomessa. Alkoholipolitiikka oli kattavaa, esimerkiksi mainostaminen ei ollut sallittua. EU-jäsenyyden seurauksena alkoholipolitiikkaa alettiin vapauttaa.

Mietojen alkoholijuominen (alle 22 til.-%) mainostaminen sallittiin jo vuonna 1995. Uutta oli myös se, että alkoholiteollisuus pääsi mukaan alkoholipolitiikan valmisteluun. EU:ssa alkoholiteollisuuden edunvalvontajärjestöjen ja yhtiöiden on sallittu osallistua alkoholin myyntiä ja mainontaa koskevaan päätöksentekoon. Uudessa tilanteessa alkoholiteollisuus on käyttänyt monipuolisia

vaikuttamisstrategioita heikentääkseen alkoholisääntelyä sekä lisätäkseen tuotteidensa myyntiä ja voittojaan.

Lähtölaukaus alkoholilobbauksen nousulle Suomessa oli paradoksaalisesti Viron EU-jäsenyys vuonna 2002. Hallitus laski dramaattisesti erityisesti vahvojen alkoholijuomien veroja. Päätöksellä pyrittiin suitsimaan niin kutsuttua viinarallia Virosta. Vahvojen juomien kulutus kääntyi rajuun nousuun. Näin tapahtui myös alkoholikuolleisuudelle. Alkoholi tappoi entistä enemmän erityisesti pienituloisia miehiä. Hallitus alkoi valmistella toimia rajujen alkoholihaittojen vähentämiseksi.

“Myyntiä, voittoja ja yrityksen arvoa kasvattavan teollisuuden päämäärät ovat peruuttamattomalla tavalla erilaisia kuin terveyden edistämiseen pyrkivien tahojen päämäärät.”

MIELIKUVAMAINONNAN KIELTOYRITYS

Hallitus valmisteli alkoholimainonnan rajoittamista jo vuosina 2007–2011, ja työ jatkui hallituskaudella 2011–2015. Esillä oli pitkälle meneviä toimia mainonnan rajoittamiseksi, muun muassa mielikuvamainonnan kieltö. Alkoholitutkijat ja alan kansalaisjärjestöt Suomessa ja muualla Euroopassa ovat puhuneet mainonnan rajoitusten puolesta. Alkoholiteollisuus on kiivaasti vastustanut rajoituksia ja pyrkinyt kiistämään alkoholin mielikuvamainonnan tehokkuuden, vaikka se käyttää runsaasti rahaa mainontaan.

Laajasta poliittisesta kannatuksesta huolimatta eduskunta torjui alkoholin mielikuvamainonnan kiellon vuonna 2014. Tutkimuksemme mukaan alkoholiteollisuus käytti lobbauksessa samoja strategioita kuin alan kansainväliset etujärjestöt EU:ssa ja globaalisti. Haastatteluihin ja media-aineistoon perustuva analyysi osoitti, että teollisuus käytti ennen muuta poliitikkojen lobbausta, informaatiovaikuttamista ja tukijoukkojen muodostamista pyrkiessään vaikuttamaan alkoholimainonnan rajoituksiin.

Strategisesti tärkeä uhka mainosrajoituksista mobilisoi kansainväliset tukijat. Panimoliitto teki tiivistä yhteistyötä euroopalaisen kattojärjestön The Brewers of Europe'n kanssa. Panimoliiton toimitusjohtajina on vuodesta 2005 lähtien ollut kolme eri kokoomuspuolueessa meritoitunutta henkilöä, jotka ovat taustansa vuoksi voineet hyödyntää yhteyksiä poliitikkoihin. Alkoholiteollisuus hyötyi runsaasti mahdollisuudesta osallistua alkoholipoliittisiin työryhmiin. Pyöröviilmiön avulla se pystyi vaikuttamaan sujuvasti mainosrajoituksia käsittelevissä työryhmissä ja valiokunnissa.

ALKOHOLITEOLLISUUDEN KAMPANJAT

Suoran poliittikollobbauksen lisäksi Suomessa korostui kampanjointi sekä tietopohjainen vaikuttaminen kansalaismielipiteeseen. Vuonna 2008 Panimoliitto toteutti ”Kännissä olet ääliö” –valistuskampanjan yhdessä mainostoimisto Bob Helsingin (nykyisin Bob The Robot) kanssa. Kampanjassa Panimoliiton

yhteistyökumppaneina olivat muun muassa Oy Hartwall Ab, Oy Sinebrychoff, Olvi Oyj ja Seppo Koskinen Ravintolat Oy. Tämä kampanja voidaan nähdä alkoholiteollisuuden reaktiona sääntelyä vastaan hallituksen jo valmistellessa mainonnan rajoittamista.

Panimoliiton kumppani, Suomen suurin ulkomainosyhtiö JCDecaux toteutti poliittisia rajoituksia vastustavan ”Joisitko vähemmän” –kampanjan vuonna 2012 pääasiassa ulkomainosten ja Facebookin avulla. Kampanja syntyi vastareaktiona lakiehdotukseen, jossa alkoholin mielikuvamainonta kiellettäisiin. Alkoholiteollisuus on myös vähätellyt mainonnan vaikutusta korostamalla kasvatuksen, perheen ja muun lähipiirin vaikutusta. Vanhempainliitto ry toteutti viestintäkampanjan ”Kotirintama” vuosina 2013–2014 netti- ja ulkomainoksina. Kampanja oli esimerkki yhteiskuntavastuuta korostavasta kampanjoinnista. Rahoittajana kampanjassa toimi Hartwallin lisäksi ulkomainosyhtiö JCDecaux.

”Kielletty maailma” oli Kaiku Helsingin toteuttama ”ylisääntelyä” eli poliittisia rajoituksia kritisoiva kampanja, jota toteutettiin verkossa, kiertueilla ja keskustelupaneeleilla. ”Kielletty maailma” on esimerkki alkoholiteollisuuden ja tupakkateollisuuden tukijoukkojen rakentamisesta yli intressiryhmien rajojen hyödyntämällä teollisuudenalojen välisestä yhteistyöstä. Kampanjoinnissa näkyy, miten sosiaalisesta mediasta on tullut keskeinen vaikuttamisfoorumi muiden medioiden ohella.

Tilaustutkimukset toimivat mainosrajoitusten vastaisessa lobbauksessa

argumenttien tukena päätöksenteossa ja suuren yleisön tiedon muodostuksen vaikuttajana. Teollisuus haki ja sai tuki-joukkoja viestinnän, mainonnan ja urheilun toimijoista.

ALKOHOLILAIN KOKONAISUUDISTUS

Sosiaali- ja terveysministeriö (STM) käynnisti alkoholilain kokonaisuudistuksen valmistelun syyskuussa 2011. Tavoitteena oli muun muassa parantaa lainsäädännön ja valvonnan mahdollisuuksia ehkäistä alkoholin aiheuttamia haittoja sekä kehittää paikallisia mahdollisuuksia vaikuttaa elinympäristön turvallisuuteen ja häiriöttömyyteen. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL) sai STM:lta toimeksiannon kartoittaa alkoholiolojen lähihistoriaa ja nykytilaa sekä arvioida alkoholihaittoja vähentäviä keinoja alkoholilain ja raittiustyölain uudistamisen tueksi toimittamassaan raportissa, josta THL julkaisi katsauksen.

STM laati vuonna 2013 arviointimuiston alkoholilain uudistamistarpeista. Muistion mukaan alkoholilainsäädännön tavoitteessa vähentää alkoholihaittoja oli epäonnistuttu, koska alkoholin kulutus ja haitat olivat lisääntyneet. Muistio ehdotti alkoholihaittojen vähentämistä rajoittamalla tuntuvasti alkoholin saatavuutta siellä, missä kulutus oli aivan erityisesti kasvanut eli vähittäiskaupassa. Muistion mukaan vähittäismyynnin myyntiaikoja voitaisiin rajoittaa ja arvioida mahdollisuudet muuttaa yleisessä vähittäismyynnissä olevien alkoholijuomien prosenttiraja nykyisestä 4,7 %:sta

Ruotsissa käytössä olevaan 3,5 %:iin. Ehdotus sai kannatusta muun muassa keskustapuolueesta.

Alkoholilain kokonaisuudistus ei edennyt muistiosta saatuja lausuntoja pidemmälle ennen Juha Sipilän hallituksen muodostamista. Lokakuussa 2015 STM käynnisti alkoholilain kokonaisuudistuksen. STM:n mukaan lain päivittämistä tarvittiin paitsi lainsäädännön selkiyttämiseksi myös alkoholihaittojen ehkäisemiseksi sekä elinkeinopolitiikan kannalta turhan sääntelyn keventämiseksi.

“Silmiinpistävää alkoholilain uudistuksen valmistelusta on se, että uudistuksen tavoitteet ovat muuttuneet valmistelun kuluessa. Alkuperäinen tavoite saatavuuden rajoittamisesta alkoholihaittojen vähentämiseksi vaihtui alkoholin saatavuuden lisäämiseksi.”

Uudistuksen poliittinen valmistelu hallituksessa käynnistyi helmikuussa 2016, kun perhe- ja peruspalveluministeri Juha Rehula esitteli pohjaesityksensä hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen ministeriyöryhmälle. Pohjaesityksessä haettiin tasapainoa alkoholihaittojen vähentämisen ja elinkeinotoiminnan huomioon ottamisen välillä. Huhtikuussa 2016 hallituspuolueet päättivät linjauksista, joiden mukaan uusi laki helpottaisi alkoholijuomien anniskelua muun muassa yhtenäistämällä ja lieventämällä lupakäytäntöä. Lisäksi puolueet linjasivat, että kaupan alkoholijuomien enimmäisvahvuus nostettaisiin jatkossa 4,7

prosentista 5,5 prosenttiin. Lisäksi vaatimus juoman valmistamisesta käymisteitse poistettaisiin, mikä tarkoittaa nk. limuviinujen myynnin sallimista kaupossa. Alkojen aukioloaikaa pidennettäisiin tunnilla.

Silmiinpistävää alkoholilain uudistuksen valmistelusta on se, että uudistuksen tavoitteet ovat muuttuneet valmistelun kuluessa. Alkuperäinen tavoite saataavuuden rajoittamisesta alkoholihaittojen vähentämiseksi vaihtui alkoholin saatavuuden lisäämiseksi. Edellä kuvatut kampanjat ja alkoholiteollisuuden muuttunut rooli päätöksenteon yhteistyökumppanina ovat olleet luomassa alkoholisääntelyn vastaista ilmapiiriä ja osaltaan edesauttaneet paitsi mainosrajoitusten myös laajemmin alkoholisääntelyn purkamista.

Alkoholiteollisuuden vaikuttamisstrategiat olivat suurelta osin samoja kuin tupakkateollisuudella Suomen tupakkalainsäädännön vastustamisessa. Molemmat alat valmistavat terveydelle vaarallisia tuotteita, joiden sääntely edellyttää terveyspoliittisia toimia. Lisäksi alkoholi- ja tupakkateollisuus tekevät yhteistyötä.

Keskustelut lainsäätäjien kanssa ovat osa demokraattista prosessia. Kaikki ne tahot, joita päätökset koskevat, yrittävät oikeutetusti saada näkemyksensä kuuluviin. Prosessien tulisi kuitenkin olla avoimia. Lisäksi alkoholiteollisuuden tilanteen tekee poikkeukselliseksi se, että se valmistaa ja myy tuotteita, joiden haitat ovat ilmeisiä ja se, että teollisuus pyrkii edelleen vähättelemään haittoja.

Kirjoitus perustuu osin artikkeliin Lauronen, JP. & Mäkelä, S. & Salminen, P. & Hiilamo, H. (2017): Alkoholiteollisuuden strategiat alkoholijuomien mainosrajoitusten vastustamiseksi. Yhteiskuntapolitiikka 82(2):141—152.

SOKERIVERON KIEMURAT JA LOBBAUS

Pekka Puska, professori, kansanedustaja

Kansainvälisen sokeriteollisuuden lobbaus sokerirajoituksia vastaan on saavuttanut isot mittasuhteet 15-20 viime vuoden aikana. Taustalla on sokerin kasvanut merkitys maailman nopeasti lisääntyneelle lihavuudelle. Varsinkin globaalit virvoitusjuomajätit Coca Cola ja Pepsi Cola jättimäisine markkinointibudjetiteineen ovat olleet aktiivisia pyrkien vaikuttamaan erilaisiin ravitsemussuosituksiin ja mm. WHO:n suosituksiin.

Väestön lihominen on maailmanlaajuinen ilmiö, jonka taustalla ovat epäterveelliset muutokset ravinnossa sekä päivittäisen fyysisen aktiivisuuden väheneminen. Erityisen huolestuttavaa on lihomiskehitys lapsilla, minkä seurauksena mm. tyypin 2 diabetes on lisääntynyt huomattavasti.

Suomessa ylipainoisia on naisista noin puolet ja miehistä noin 2/3. Lihavia meistä on joka viides. Erityisen huolestuttavaa on, että lihominen koskee lähinnä nuorempaa eli alle 45-vuotiasta väestöä.

LIHOMISKEHITYKSEEN TULISI VAIKUTTAA

Terveysviranomaiset kaikkialla maailmassa ovat ryhtyneet toimenpiteisiin lihomisen pysäyttämiseksi ja kääntämiseksi laskuun. Maailman Terveysjärjestön (WHO) globaalissa tarttumattomien

tautien torjuntaohjelmassa tavoitteena on maailman lihomiskehityksen pysäyttäminen vuoteen 2025 mennessä.

Lihomiskehitykseen vaikuttamisen keinot ovat hyvin tiedossa. Ongelmana on niiden toteuttaminen. WHO:n globaali ravinto-liikunta-strategia vuodelta 2004 hahmottelee tähän tärkeimmät keinot. Lihavuuden kohdalla on todella kysymys sekä väestön ravintoon että liikuntaan kohdistuvista toimenpiteistä.

Ravinnon vaikutuksessa painoon on periaatteessa kysymys ravinnon sisältämästä energiasta, jota on eniten rasvassa ja alkoholissa, mutta myös hiilihydraateissa. Varsinkin nuoremmen väestön lihomisessa on huomio kohdistunut sokeriin. Tutkimukset ovat selvästi osoittaneet kuinka juuri sokeripitoisten tuotteiden, virvoitusjuomien, mehujen, makeisten ym. runsas kulutus on lapsilla tärkeä

lihomiseen vaikuttava tekijä. Tämän taustalla on taas näiden tuotteiden runsas markkinointi ja tarjonta, joka kohdistuu erityisesti nuoriin. Lihomisen ja sen seurausten ehkäisyn lisäksi on kysymys myös hammasterveydestä. Hammaskaries on maailman yleisin krooninen sairaus.

Väestön ja erityisesti nuorten sokerinkulutuksen vähentämisessä ovat tarpeen monet keinot: valistus, neuvonta, vaikuttaminen joukkoruokailuun sekä elintarvikkeiden koostumukseen. Elintarviketeollisuuden ja kaupan suurten resurssien rinnalla terveyspuolen voimavarat ovat varsin rajoitetut ja valistuksen suora vaikutus vähäinen. Niinpä on pohdittu tehokkaampia keinoja kuin pelkät suositukset. Tällaisia ovat erilaiset regulaation ja lainsäädännön keinot, jotka ovat vaikuttavia mutta usein poliittisesti vaikeasti läpivietävissä erityisesti teollisuuden vastustuksen vuoksi.

“Elintarviketeollisuuden ja kaupan suurten resurssien rinnalla terveyspuolen voimavarat ovat varsin rajoitetut ja valistuksen suora vaikutus vähäinen.”

Vaikuttavana lainsäädännöllisenä keinona on monessa maassa noussut esille verotus. Verotusta on lähes kaikkialla maailmassa käytetty tehokkaana keinona tupakoinnin vähentämiseen. Tupakkaveron määrä on varsinkin länsimaissa noussut varsin suureksi. Monissa maissa tupakkaveron tuotto on myös ainakin osittain korvamerkitty terveystyöhön. Alkoholiverotus on myös varsin laajalti käytetty keino runsaan alkoholin käytön hillinnässä.

RAVINNON VEROTUS EI OLE YKSINKERTAISTA

Ravinnon verottaminen on monimutkaisempaa kuin tupakan tai alkoholin. Ravinnossa ei ole kysymys vain yhdestä aineesta. Ravinto, toisin kuin vaikkapa tupakka, ei ole joko-tai-kysymys. Tähän on elinkeinoelämä vedonnut vastustessaan sokeriveroja tai muuta ravintoon kohdistuvaa verotusta.

Paras ja tasapainoisin terveysterveysravintovero olisi elintarvikkeiden terveellisyyden mukaan porrastettu arvonlisävero. Kymmenkunta vuotta sitten toteutetun ALV-uudistuksen yhteydessä terveystieteet ehdottivat, että kasvikset, marjat ja hedelmät tai sydänmerkkituotteiden kaltaiset terveelliset elintarvikkeet laajemmin saisivat alemman verokannan. Uudistus olisi voitu toteuttaa valtion verotulojen kannalta neutraalisti. Näin terveellisempi ruoka olisi halvempaa ja muu kalliimpaa.

Vaikka tuolloin useampi ministeri ilmoitti kannattavansa tällaista ehdotusta, sitä ei toteutettu mm. valtionvarainministeriön vastustuksen vuoksi. Eri EU-maissa elintarvikkeiden ALV vaihtelee välillä 0-25 % (Suomessa 12 %). Monissa maissa on myös käytössä useampi verokanta vaikkapa niin, että makeisten, jäätelön, suklaan, keksien ja jälkiruokien ALV on korkeampi.

SOKERIVERO TERVEYSVERONA

Varsinkin lasten huolestuttava lihominen on saanut monet maat vakavasti pohtimaan ja ottamaan käyttöön

sokerituotteiden verotuksen erityisesti nuorten lihomisen torjunnassa.

Alan teollisuus vähättelee tällaisen toimenpiteen vaikutusta. Kuitenkin talouden klassinen lainalaisuus on, että hinnan noustessa kulutus laskee ja lasiassa kulutus kasvaa. Kansanterveyden kannalta tärkeää on, että hinnankorotus puree erityisesti lapsiin ja vähävaraisempiin vaikuttaen näin suotuisasti myös terveyseroihin.

Meksiko on hyvä esimerkki sokeriveron vaikutuksista. Siellä on väestön ja erityisesti lasten lihavuus suuri ongelma. Kun virvoitusjuomiin suuntautunut verotus otettiin käyttöön, niiden kulutus väheni ensimmäisenä vuotena 5,5 %, toisena vuotena lähes 10 % ja seuraavan kahden vuoden aikana noin 8 %.

Kalifornian Berkeleyssä käyttöön otettu suurempi vero vähensi sokeripitoisten juomien kulutusta 21 %, kun taas vesien kulutus kasvoi 63%. Kansainvälisen Euromonitor-tutkimuksen mukaan noin 20 maata on jo ottanut käyttöön tällaisen haittaveron, ja monet muut maat suunnittelevat.

LOBBAUS TERVEYSVEROJEN TORJUNNASSA

Elinkeinoelämä pyrkii vaikuttamaan valintoihimme paitsi mainonnan ja markkinoinnin myös yhteiskunnan sääntelyn kautta. Kun terveys on yhä tärkeämpi arvo ihmisille, se vaikuttaa myös teollisuuden toimintaan. Myönteisissä tapauksissa tämä merkitsee

terveys-suositusten mukaisia muutoksia tuotteissa, kuten Suomessa on varsin paljon tapahtunut elintarvikkeissa. Kielteistä on kuitenkin epäterveellisiä tuotteita valmistavan teollisuuden aktiivinen, jopa aggressiivinen ja lapsiin suuntautuva markkinointi. Vaikuttaminen ulottuu lainsäädäntöön saakka mm. lobbauksen muodossa.

Terveyslobbauksen klassisia esimerkkejä on kansainvälisen tupakkateollisuuden vuosikymmenien lobbaus, johon sisältyi totuuden kieltämistä, lahjontaa ja valtioiden uhkailuja. Tätä kuvattiin kokonaisvaltaisesti tri Zeltnerin johtaman WHO:n komission raportissa vuonna 2003. Kun sen jälkeen USA:n oikeudenkäynneissä tupakkateollisuuden asiakirjat määrättiin julkisiksi, vaikuttamisen massiivisuus on tullut esille.

”Terveyslobbauksen klassisia esimerkkejä on kansainvälisen tupakkateollisuuden vuosikymmenien lobbaus, johon sisältyi totuuden kieltämistä, lahjontaa ja valtioiden uhkailuja.”

Alkoholilobbaus toimii varsin samankaltaisesti. Maailman keskittynyt alkoholi- ja olutteollisuus on huolissaan alkoholin lisääntyvästä terveyssääntelystä. Teollisuus jopa pystyi torjumaan WHO:n globaalin alkoholistrategian valmistelun. Suomessa alkoholiteollisuuden aggressiivinen lobbaus on näkynyt vahvasti olutteollisuuden kiihkeässä lobbauksessa Suomen alkoholilain valmistelussa. Myös Suomen olutteollisuudesta suuri osa on kansainvälisten olutjättien omistuksessa.

LOBBAUS JA SOKERIVEROT

Elintarviketeollisuuden lobbaus on nuorempaa. 1980-luvulla ns. rasvasodassa meijeriteollisuus lobbasi Valion johdolla voimakkaasti. Kansainvälisesti meijeriteollisuuden merkitys on kuitenkin paljon pienempi kuin takavuosien Suomessa. Suolan tutkitut haitat kiistävä suolateollisuus on yllättävän kova lobbaaja. Suolateollisuus tekee yhteistyötä myös olut- ja virvoitusjuomateollisuuden kanssa: mitä enemmän suolaa ruoassa on, sitä enemmän juodaan.

“Kun tutkimustieto on valtaa, teollisuuden keskeisiä vaikuttamisen keinoja ja lobbauksen apuvälineitä teollisuudelle myönteiset, usein sen itsensä rahoittamat tutkimukset.”

Elintarviketeollisuuden ja varsinkin virvoitusjuomajättien lobbaus sokeriveroja vastaan on ollut rajua. Niillä on valtavat maailmanlaajuiset voimavarat menekin edistämiseen mainonnan, markkinoinnin, lobbauksen ja jopa korruption muodossa. Jo 2000-luvun alussa, kun toimin WHO:ssa johtamassa sen ravintosuosittelujen valmistelua, Coca Cola suuntasi kovan paineen sokerisuositusten julkaisemista vastaan. Eräät sokeriteollisuutta lähellä olleet USA:n senaattorit jopa uhkasivat USA:n WHO:lle antaman rahoituksen lopettamisella, mikäli WHO julkistaa tieteelliseen näyttöön perustuvat suositukset.

Kun tutkimustieto on valtaa, teollisuuden keskeisiä vaikuttamisen keinoja ja lobbauksen apuvälineitä teollisuudelle myönteiset, usein sen itsensä rahoittamat

tutkimukset. Siinä, missä teollisuuden oikeuksia laatia väitteitä omista tuotteistaan rajoitetaan, tutkijat ovat varsin vapaita puhumaan. Periaatteessa ei tietenkään ole kielteistä, että teollisuus rahoittaa tutkimusta. Se päinvastoin tuo tervetullutta lisärahoitusta. Mutta on tärkeää, että tutkimuksen rahoitus kerrotaan julkisesti ja että tutkimustulokset julkaistaan lehdissä, joissa on kriittinen vertaisarviointi. Näin ei aina tapahdu.

SOKERIVEROT JA LOBBAUS SUOMESSA

Suomessa sokeriteollisuuden lobbaus saa paljon vaatimattomammat mittasuhteet kuin monessa muussa osassa maailmaa. Toki kansainvälisen lobbauksen lainet ulottuvat usein Suomeen ulkomailla julkaistujen teollisuuden junailemien juttujen muodossa.

Suomessa on on ollut erilaisia virvoitusjuomien ja makeisten veroja. Aiempi makeisvero oli kulutusvero, josta EU antoi Suomelle huomautuksen xyylitolin verotomisuuden vuoksi. Sen takia Suomi luopui makeisverosta vuonna 2000. Vuonna 2010 säädettiin taas laki makeisten, jätteen ja virvoitusjuomien valmisteverosta.

Sekä makeisvero että virvoitusjuomaverot ovat vaikuttaneet kulutukseen. Veron suhteellisen pienestä määrästä johtuen vaikutukset eivät ole olleet suuria.

Alan teollisuus on jatkanut lobbaustaan erityisesti makeisveroa vastaan. Sen seurauksena makeisvero poistettiin 1.1.2017 alkaen. Teollisuus vetosi EU:n kantaan ja suurelle yleisölle syntyikin käsitys, että EU kielsi Suomen makeisveron. Tosiasiassa

kysymys oli Suomen päätöksestä alan teollisuuden julkistaman EU:n kritiikin perusteella. Virvoitusjuomaveron kanto kuitenkin jatkuu.

Suomessa lobbaus tapahtuu usein henkilökohtaisin suhtein niin kutsutuissa hyväveliverkostoissa. Makeisveron kumoamiseen johtanut lobbaus tapahtui ilmeisesti erityisesti teollisuuden ja valtionvarainministeriön perinteisen yhteydenpidon puitteissa. Tässä vuorovaikutuksessa terveysviranomaiset ovat usein jopa "outo ja häiritsevä lintu". Alan teollisuus tuki lobbauksen tulosta viestintäkampanjalla, joka antoi monelle – ja jopa päätöksentekijöille – käsityksen, että makeisveron poisto oli EU:n päätös.

SOKERIVERON PROBLEMATIIKKA

Verojärjestelmän sinänsä tulee olla riittävän selkeä ja yksinkertainen. EU-säädökset sallivat terveysperusteet, mutta verotus ei saa suosia kotimaisia elintarvikkeita tuontielintarvikkeiden kustannuksella tai päinvastoin. Terveysvaikutusten kannalta veron pitää olla riittävän suuri, jotta se ohjaisi kulutusta. Sen pitäisi mielellään myös ohjata valmistajia muuttamaan tuotteiden koostumusta terveellisempään suuntaan.

Vaikka puhutaan sokeriverosta, niin itse sokeria on vaikea ottaa verotuksen kohteeksi. Sokeria on pieniä määriä hyvin monissa tuotteissa. Näin ollen verotuksen tulee käytännössä kohdistua tiettyihin runsaasti sokeria sisältäviin tuotteisiin tuotenimikkeiden mukaan ("tullitariffinimikkeet"). Tämä tuo aina rajanveto-ongelmaa verotukseen

kuuluvien ja kuulumattomien tuotteiden välille.

Juomat ovat suhteellisen selkeä tuoteryhmä: sokeripitoisia mehuja ja virvoitusjuomia voi verottaa ja jättää vedet ulkopuolelle porrastaen niin, että mitä enemmän sokeria, sitä suurempi vero. Eiväthän tupakka- ja alkoholiverotkaan kohdistu itse tupakkaan tai alkoholiin, vaan tiettyihin tuotenimikkeisiin. Eri alkoholituotteilla on erilainen vero, ja oluen verotus on myös porrastettu alkoholipitoisuuden mukaan.

LOPUKSI

Eduskunnassa on laajalti tahtoa palauttaa Suomeen terveysperusteinen sokerivero. Tämä olisi monella tavalla toivottavaa. Samalla on muistettava, että sekä virvoitusjuomaveron että karkkiveron tuli olla riittävän suuria, jotta ne ohjaisivat kulu-tusta terveelliseen suuntaan. Samalla valtio saisi lisää verotuloja. On huomattava, että mm. WHO ja EU:n terveyskomissaari Andriukaitis ovat puhuneet sokeriveron puolesta. Sen toivoisi tulevan myös Suomeen.

VIITTEITÄ

Boseley S. Sugar industry threatens to scupper WHO: The Guardian 21.4.2003

Hiilamo H. Maailma tupakkayhtiöiden vallassa. Intokustannus 2017

Nestle M. Food Industry Funding of Nutrition Research. Jama Intern. Med. 2016;§176(11):§1685-1686

Zeltner T. Report of the Committee on Tobacco Industry. WHO. Geneva 2000.

MITÄ ON TEHTÄVÄ?

Kimmo Collander, Vanhempi neuvonantaja,
Rud Pedersen Public Affairs Oy
Politics magister, M.Sc. in Agricultural
Development

1. APOLOGIAA, KRITIIKKIÄ JA ITSEKRITIIKKIÄ

a. Kaikki ovat lobbareita

Lobbauksessa on kaksi välttämätöntä komponenttia: Näkemys asiain tilasta ja manifestoitunut tahto sen muuttamiseksi.

Lobbarilla pitää olla selvä kuva siitä, miksi joku sääntelyn piiriin kuuluva asia vaatii muutosta. Triviaali totuus on, että lobbauksessa tärkeintä on se, että on jotain lobattavaa. Se, joka tietää, mutta ei kerro, ei ole lobbari.

Manifestoitunut tahto tarkoittaa sitä, että lobbari toimii tilanteen muuttamiseksi kohteenaan – joko suoraan tai välillisesti - poliittiset päättäjät. Jos lobbari on tehtäviensä tasalla, hänellä on esitetävänään keinot tilanteen korjaamiseksi. Se, joka kertoo, mutta ei tiedä, on huono lobbari.

Vihreiden puheenjohtaja Touko Aalto on todennut: "Moni politiikan solmu ratkeaisi, jos lobbarit heitettäisiin huoneesta, ja keinoista yhteisten tavoitteiden

saavuttamiseksi puhuttaisiin asiantuntijatiedon avulla." (Maaseudun Tulevaisuus 9.8. 2017)

Aalto ei ole ainoa, joka nostaa asiantuntijuuden epäilyttävien lobbareiden yläpuolelle. Ikään kuin olisi jotain puhdasta tietoa, mihin eivät asiantuntijan arvot vaikuttaisi. Tai että olisi asiantuntijoita, jotka suhtautuisivat niin välinpitämättömästi omiin tutkimuksiinsa, etteivät toivoisi päättäjien seuraavan heidän tuottaman asiantuntijatiedon suosituksia. E erityisen valheellista tällainen ajattelu on yhteiskuntatieteiden alalla, missä absoluuttiset totuudet eivät ole aina mahdollisia toisin kuin luonnontieteissä. Luonnontieteetkään eivät aina pysty antamaan täysin kiistatonta totuutta monimutkaisiin uusiin ilmiöihin. Maassa putoamiskiihtyvyyden vaikutuksista Suomeen ei ole täyttä varmuutta.

Näyttäkää minulle yhteiskuntatieteiden asiantuntija, joka sanoo pystyvänsä antamaan arvoista syväpuhtaan lausunnon, niin minä näytän teille vilpistelevän ihmisen. Meillä kaikilla on arvopohja, jota halusimme muidenkin seuraavan. Halusimme tai emme, arvomme tunkevat väkisin viestintäämme; joskus räikeän läpinäkyvästi, joskus itsemme huomaimatta.

Onko ammattiliiton palvelukseen siirtynyt professori sellainen lobbari, joka pitää heittää huoneesta? Missä vaiheessa etujärjestössä kaksikymmentä vuotta työskennellyt henkilö mutta sittemmin tutkijaksi siirtynyt henkilö muuttuu lobbarista "asiantuntijaksi"? Riittääkö päivä, vaaditaanko vuosi vai kaksi?

Kuinka suhtaudumme kansalaiseen, jolle EU:n säädös aiheuttaa kohtuutonta haittaa? Tai vesiensuojelun tilasta huolestuneeseen kalastajaan? Heistähän tulee lobbareita siinä vaiheessa, kun he ottavat yhteyttä päättäjään ja pyytävät häntä korjaamaan asian.

Tiukasti tulkittuna toimittajatkin ovat lobbareita. Hehän nostavat kiusallisia kysymyksiä esille ja julkenevat toivoa, että poliitikot ratkaisisivat niitä.

Lobbarin määritelmän tiukka rajaaminen on tuomittu epäonnistumaan. Lobbauskenttä ulottuu huolestuneesta kansalaisesta Lockheed Martinin corporate affairs-tiimiin, verojuristista Greenpeacen työntekijöihin, viestintätoimiston konsultista tutkivaan journalistiin, ay-aktiivista ihmisoikeusprofessoriin. Roolit menevät liittämättä ja muuttuvat tilanteiden mukaan.

Sääntöjä tarvitaan mutta niiden pitää koskea kaikkia.

Lobbareiden ulossulkeminen päätöksenteon valmistelusta ja sen jättäminen "asiantuntijoiden" ja poliitikkojen monopoliksi olisi yhtä demokraattista ja realistista kuin Platonin ajatukset filosofikuninkaista.

Kansalaiset käyttävät yhdistymisvapautta muodostaakseen järjestöjä, jotka käyttävät demokraattista oikeuttaan vuoropuheluun vaaleilla valittujen päättäjien kanssa. Aivan kuten oikeudenkäynneissä, myös lakien valmistelussa asianosaiset saavat halutessaan käyttää ulkoisia palveluita asiansa ajamiseen.

"Näyttäkää minulle yhteiskuntatieteiden asiantuntija, joka sanoo pystyvänsä antamaan arvoista syväpuhtaan lausunnon, niin minä näytän teille vilpistelevän ihmisen."

Lobbauspalveluiden tarjoajista ovat viime vuosina nousseet erityisesti esille viestintätoimistot. Viestintätoimistojen konsulttien on oltava erityisen tarkkoja maineestaan ja toimintatavoistaan. Koska lobbaus on luottamusbisnestä, jokaisella vaikuttajalla tulee olla käsitys siitä, kenen lauluja lobbari laulaa ja kuka hänen palkansa maksaa. Etujärjestöjen ja firmojen edustajilla tahon nimi lukee käyntikortissa. Viestintäkonsulttien olisi taas pontevasti aina ilmoitettava toimeksiantajansa kanssakäymisen alussa. Jos päättäjän keskustelu rönsyää sellaisille sivupoluille, jotka koskevat jotain muuta toimeksiantajaa, pitää tämäkin tuoda heti ilmi.

b. Poliitiikka ei ole lobbareiden basaari

Osallistuvaan demokratiaan kuuluu, että asioista keskustellaan. Päättäjille pitää tarjota mahdollisimman paljon tietoa nykytilasta ja mahdollisista parannuskeinoista. Virkamiesten tehtävä on muokata tätä tietoa päätöksenteon tueksi ja muotoilla sopivat lakipykälät tavoitteiden saavuttamiseksi.

Todellisuus on mutkikas ja sottainen. Faktoja kyseenalaistetaan, ja toimintaympäristö muuttuu hektisellä vauhdilla. Elegantit suoraviivaiset ratkaisut harvoin kelpaavat muiden lakien, kansainvälisten sopimusten ja hallituskoalitioiden sisäisten aate-erojen ristipaineissa. Joudutaan tyytymään toiseksi tai viidenneksi parhaisiin vaihtoehtoihin. Sopu joudutaan ostamaan absoluuttisesti tai suhteellisesti huonompaan asemaan joutuneita hyvittelemällä. Poliitikan ja talouden globaali sykeröityminen vaatii päättäjiltä ja valmistelijoilta aivan eri tason osaamista kuin helpommin ennakoitavassa maailmassa ennen EU:ta ja WTO:ta.

”Suomalaiset monipuoluehallitukset heikohkoilla pääministereillä ovat aiheuttaneet sen, että yhteinen linja löytyy kompensatioiden – ikävästi sanottuna lehmänkauppojen – avulla.”

Kansalaisena on vaikea hyväksyä sellaista ajatusta, että poliitiikka on vain areena, missä ulkoa tuotetut ideat kamppailevat kansanvalittujen tuijottaessa tahdottomina katsomossa. Oikea demokratia

vaatii myös johtajuutta, joka antaa tuleville päätöksille vakaan pohjan ja ennustettavuuden. Tältä arvopohjalta päätetään, mitä tehdään ja minne yhteisiä rahoja käytetään. Äänestäjät saavat kerran neljässä vuodessa valita itselleen parhaimman mahdollisen arvopohjan.

Suomalaiset monipuoluehallitukset heikohkoilla pääministereillä ovat aiheuttaneet sen, että yhteinen linja löytyy kompensatioiden – ikävästi sanottuna lehmänkauppojen – avulla. Jos iso hallituspuolue haluaa tämän asian, pienempi kumppani suostuu, kunhan tuo asia hoidetaan myös. Meno jatkuu vuodesta ja vaalikaudesta toiseen. Kansalainen jää ihmettelemään, mikä on linja ja minne ollaan menossa. Tätä Elina Lepomäki ehkä tarkoitti sanoessaan ”Suomen ongelma ei ole se, että joku saa lobbaamalla tavoitteensa läpi, vaan se, että kaikki saavat”. (1)

Francis Fukuyama loi termin vetokratia kuvaamaan länsimaisten demokratioiden tekemättömyyden tilaa. Päätöksiä ei synny, kun liian monella taholla (elinkeinoelämän järjestöillä, ammattiliitoilla, EU:lla, kansainvälisillä organisaatioilla, tuomioistuimilla jne.) on niihin veto-oikeus. Vetokratia on kauhistuttava tila, jossa mikään ei etene, kun aina löytyy joku etujärjestö tai muu taho, joka vastustaa. Tulipaloja ei sammuteta, kun toiset haluavat käyttää vettä ja toiset vaahdosammutinta.

Kansan valittujen on pystyttävä tarjoamaan riittävästi kovuutta, etteivät he unohda tehtäväänsä: Viedä valtiota siihen suuntaan, mitä ovat kansalle ennen vaaleja kertoneet. Lobbarit tarjoavat

kukin edustamansa tahon tavoitteita tukevia tiedon sirpaleita. Eduskunta ja sen luottamusta nauttiva hallitus sitten sijoittaa nämä palaset hahmottelemaansa mosaiikkiin. Tai jättää sijoittamatta.

c. Kaikilla on oikeus tulla kuulluiksi, myös ”pahoilla”

Perustuslaki takaa yhdenvertaisuuden. Sen 6§:n alkulause on kirkas ja jämäkkä: Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Vuonna 2016 hyväksytty Säädösvalmistelun kuulemisohje operationalisoi yhdenvertaisuuden soveltamisalalleen: Kuulemisen tavoitteena on, että keskeiset sidosryhmät ja kansalaiset osallistuvat valmisteluun tai että niiden näkemyksiä muuten riittävän laajasti ja yhdenvertaisesti kuullaan valmistelun aikana. Kuulemisella pyritään myös avoimeen ja rakentavaan vuorovaikutukseen valmistelijoiden, sidosryhmien ja kansalaisten välillä.

Sidosryhmän tavoitteiden ei tulisi vaikuttaa siihen kuullaanko sitä aidosti lainvalmistelussa vai ei – kuulemisen tulee olla siis agendaneutraalia. Tämä on eettisesti hankalaa mutta oikeusvaltion kannalta välttämätöntä. Lobbareilla pitää olla samat oikeudet riippumatta edistettävästä asiasta, kunhan se on laillista, vaikka kyseiset järjestöt ovatkin pääosin julkisilla varoilla rahoitettuja.

Vuonna 2010 sosiaali- ja terveysministeriön säädöstyötä johtanut virkamies antoi seuraavan kommentin Aamulehdelle:

- Lopulta päästimme heidät työryhmän kokoukseen kertomaan asiansa ja ajoimme

sitten heidät ulos, kertoo hallitusneuvos Ismo Tuominen.

Hallitusneuvoksen viittaama taho oli sellainen, jonka toimintaedellytyksiin työryhmä oli puuttumassa kovalla kädellä. Vaihdetaanpa ajatusleikinomaisesti sana ”heidät” joksikin seuraavista: Olympiakomitea, Näkövammaisten keskusliitto, Valvira, Kirkon ulkomaanapu. Pahalta tuntuu, eikö vain? Eihän se nyt voi mitenkään niin mennä, että lainsäätäjät käytännössä kieltäytyvät kuuntelemasta asianosaista, vaikka ovat viemässä heiltä elinmahdollisuudet.

Kyseessä oli tupakkayhtiö Philip Morris. Nyt ei tunnu enää niin pahalta, eihän? Lisää aiheesta viitteissä (2). Tämä tapaus tuo ikävällä tavalla esille sen, kuinka laki ei ole kaikille sama eikä sen valmisteluun päde käytännössä samat säännöt kaikille. Vuodesta 2010 on STM:ssäkin tyyli parantunut, mutta edelleen ministeriössä lakien valmistelusta vastaavien ”asiantuntijoiden” omat arvot ohjaavat heidän työtään, kellä enemmän, kellä vähemmän.

Laillisuusargumentin luoma raja on kyllä liukuva. Taksikuskeja lukuun ottamatta kovin moni ei paheksu Uberin lobbauspönnistuksia saada Suomessa laitton bisneksensä lailliseksi. Kovistaa huumeista tai pedofiiliasta elantonsa saavien on kuitenkin turha odotella kutsua työryhmiin.

Moraalissävytteisiä aiheita koskevat lainsäädäntökeskustelut kuohuvat pidäkkeettömästi. Silloin kattava ja aidosti kuunteleva lainvalmistelu olisi erityisesti tarpeen. Kun kaikki faktat on

saatu kasaan lobbareilta ja asiantuntijoilta, tulisi tilanne ratkaista poliittisella päätöksellä ja kantaa vastuu seuraavissa vaaleissa.

d. Lobbarit tuottavat valtavan määrän maksutonta tietoa

Ällistyttävä on se tiedon määrä, jota lobbausjärjestöt tuottavat. Muutama esimerkki pikaisesti internetistä hakemalla:

- Suomen sosiaali ja terveys ry
224 lausuntoa lainsäädäntöesityksiin vuodesta 2012
- Suomen luonnonsuojeluyhdistys
59 lausuntoa tammi-elokuussa 2017
- EK
38 selvitystä vuodelta 2016
30 lausuntoa tammi-elokuussa 2017
- SAK
15 tutkimusta vuonna 2016
53 lausuntoa vuonna 2016

Jo nämä muutamat lobbausjärjestöt tuottavat valtavan määrän tietoa yhteiskunnallisen päätöksen tueksi. Jos "lobbarit heitettäisiin huoneesta", tämä tietomäärä jäisi saamatta käyttöön. Kukaan ei varmasti vakavissaan ajattele, että tutkimuslaitokset tai virastot pystyisivät palkkaamaan vastaavaa määrää tutkijoita tekemään "riippumattomia" tutkimuksia.

e. Optisia vääristymiä

Vuonna 2008 nousi kohu edellisen vuoden eduskuntavaalien kampanjarahoituksista. Jo vaaleja ennen joulukuussa 2007 Euroopan neuvoston korruptionvastainen elin GRECO julkaisi tutkimuksen Suomen puoluerahoituksen valvonnan ongelmista. Silloinen oikeusministeri Tuija Brax ei nähnyt syytä ryhtyä toimenpiteisiin. Skandaalin puhjettua Lauri Tarasti nimitettiin toukokuussa 2008 vaalirahoituksen uudistamista selvittävän toimikunnan puheenjohtajaksi. Työ saatiin valmiiksi, kun laki ehdokkaan vaalirahoituksesta astui voimaan 1.5.2009. Uusi laki vaikuttaa onnistuneelta, koska suurempia skandaaleja ei ole nähty sen jälkeisissä vaaleissa.

"Ällistyttävä on se tiedon määrä, jonka lobbausjärjestöt tuottavat."

Jos katselemme ainoastaan eduskuntavaalien rahoitusta, sorrumme optiseen virheeseen. Eduskuntavaalit ovat politiikan megatapahtuma, joka ratkaisee Suomen suunnan neljäksi vuodeksi. Lobbarit tietävät tämän ja harjoittavat oikeuttaan tukea itselleen mieluisten ehdokkaiden tai puolueiden vaalikampanjoita. Tuen tarve on merkittävä, koska kansanedustajien keskimääräiset vaalibudjetit olivat viime vaaleissa peräti 38 000 euroa.

Lobbarin näkökulmasta yksittäisen ensimmäisen kauden edustajan tukeminen vaaleissa ei tuota häävisti. Kärjistään sanottuna hallituspuolueen peräpenkiläinen painaa nappia, kuten hallitus

haluaa. Oppositiokollegan kohtalo on vielä karumpi; hänen vaikutusmahdollisuutensa eduskunnassa ovat kehnon ja olemattoman välimaastossa.

Kriittisen kansalaisen ja tutkivan journalistin pitäisi kiinnittää huomiota kunta- ja eurovaaleissa liikkuviin rahoihin.

Esimerkiksi puolueiden kunnallisjärjestöt käyttivät vuoden 2012 vaaleihin yli 10 miljoonaa euroa, joka on jäänyt pääosin piiloon, kirjoittaa tutkija Tomi Venho tutkimuksessaan "Rahastaa, ei rahasta, rahastaa – suomalaisen vaalirahoituksen seurantatutkimus 2015" (3).

Suomalaisen europarlamentaarikon kampanjamenot olivat viime vaaleissa keskimäärin 74 000 euroa. Puolueiden ulkopuolisista rahoittajista merkittävimmät olivat ammattiliitto Pro ja Metalliliitto, jotka molemmat tekivät 10 000 euron lahjoituksia. (4)

Kunta- ja europoliitikkojen rooli eroaa tavallisista kansanedustajista siinä, että heillä on suurempi mahdollisuus henkilökohtaiseen vaikuttamiseen asiassa, jolla on suora vaikutus lahjoituksen antajaan. Ajatellaan vaikka kaavoituksesta vastaavan lautakunnan puheenjohtajaa kuntapolitiikassa tai tärkeän mietinnön esittelijää Euroopan parlamentissa niin huomataan, kuinka paljon kiinnostavampia he ovat lobbauksen kohteina kuin perussuorittava kansanedustaja.

Läpinäkyvyyden ja demokraattisen vastuunkannon kannalta olisi suotavaa, että media ottaisi tiukemmin luuppinsa alle myös kuntapäätäjät ja mepit, heidän

yhteytensä lobbareihin ja vaalirahoituskuviot.

Pitäisi olla myös rohkeutta niistä vaalirahoituksen kysyntää. Kyse ei ole ainoastaan ongelmalliseksi mielletyn ulkopuolisen vaalirahoituksen leikkaaminen vaan myös yhtäläisistä demokraattisista mahdollisuuksista. Reippaan ja lahjakkaan mutta köyhän opiskelijan vaalimenestys ei saisi tuhoutua siihen, ettei hänellä ole murto-osaakaan siitä euromäärästä, mitä sorakeisari pystyy kampanjointiin käyttämään.

Ongelmaan on pari lähestymiskulmaa. Äkkiseltään olisi helpointa asettaa mekaaninen katto kampanjoinnin kuluille. Tätä olisi vaikea valvoa ja sitä voisi kiertää bulvaanien kautta. Toinen vaihtoehto olisi rajoittaa kampanjamenot ja parantaa raportointia. Mainoskampanja-aika voitaisiin säättää 2-3 vaaleja edeltävään viikkoon. Kalleimman median, TV:n, käytöstä voitaisiin luopua. Alustava kampanjarahoitusilmoitus pitäisi tehdä vaaleja edeltävänä perjantaina ja siinä pitäisi ilmetä myös saadut alennukset esim. lehti-ilmoituksista tuloina.

Toinen optinen harha on ylifokusointi politiikoihin. Asioita valmistelevat ja tärkeitä päätöksiä itekin tekevät virkamiehet ansaitsevat vähintään yhtä kriittisen tarkastelun. Virkamiehet sanktoidaan virkavastuun nojalla mutta he eivät joudu joka neljäs vuosi äänestäjien lihamyllyyn. Kuntien ja valtion aluehallinnon virkamiesten ei tule pystyä piilottelemaan niemmöminä virastoissaan, vaan kansalaisten pitää pystyä tarkastelemaan heidän toimiaan yksilötasolla.

2. LOBBAUKSEN KYSYNTÄ

Keskustelu lobbauksesta on keskittynyt alan tarjontaan. On kritikoitu ja haluttu rajoittaa niitä keinoja, millä tavalla lobbarit tarjoavat tietoaan poliittisille päättäjille ja vaikuttajille. Myös lobbarien rekrytointi ministerien avustajakunnasta on herättänyt arvostelua. Keskustelussa ei ole juurikaan käsitelty vaikuttajaviestinnän kysyntää: sitä, kuinka paljon ja milaista lobbausta päättäjät haluavat.

Edellä on ad nauseam painotettu, kuinka lobbarit ja asiantuntijat lainausmerkeillä tai ilman tekevät arvokasta työtä tarjotessaan päättäjille tietoa. Lobbarin antama tieto on tuotettu maksajan näkökulmasta. Tämä on itsestään selvää. Tuotetun tiedon näkökulmaongelman vuoksi on tärkeää, että tiedon tuottajia on paljon ja että päättäjät kuulevat heistä mahdollisimman monia.

a. Lobbareille on kuulijoita

Lobbareiden puuhastelu olisi hyödytöntä, jos heidän tarjoamalleen tiedolle ei olisi kysyntää. Vuoden 2014 keväällä tehtiin avoimuuskokeilu, jossa Yle pyysi kansanedustajia kirjaamaan lobbaustilanteensa kevätkauden aikana. (5) Heistä 50 osallistui, ja kokeilu päättyi myönteisiin tunnelmiin. Skandaaleja ei syntynyt.

Valitettavasti tämän jälkeen on ollut hiljaisempaa. Oikeuskäytäntö ei anna painetta tämän asian edistymiseen. Vuonna 2015 Korkein hallinto-oikeus totesi melko yksikantaan, ettei silloisen ministeri Arhinmäen kalenteri ole julkinen asiakirja. (6)

b. Pyöröovi pyörii

Ministerien erityisavustajien ja valtiosihteerien taustojen tarkasteleminen antaa kiinnostavan näkökulman lobbauksen ja etenkin lobbareiden kysyntään. Alla oleva teksti pohjautuu Helsingin Sanomissa 23.5.2015 julkaistuuun artikkeliini. (7)

Stubbin ja Kataisen hallitusten 124 erityisavustajasta ja valtiosihteeristä yli neljännes palkattiin edunvalvontaorganisaatioista – ammattiyhdistyksistä, työnantaja- tai kansalaisjärjestöistä.

Tiukin lobbarikytkös oli Sdp:llä: joka kolmannella puolueen avustajalla oli ay-tausta. Kun mukaan otetaan vielä työnantaja- ja kansalaisjärjestöt sekä viestintätoimistot, yli puolella avustajista oli lobbausorganisaatio taustallaan.

Kokoomuksen rekrytoinnit ovat painotuneet puoluekoneistoon. Pitkäaikaisena hallituspuolueena kokoomus on voinut jatkaa hyviksi todettujen ”ammattierityisavustajien” kanssa – sama tilanne on ollut Rkp:lla aiemmissa hallituksissa. Oppositioista hallitukseen tulevilla puolueilla ei tätä mahdollisuutta ole.

Tämän linkin takaa saa tarkempaa tietoa siitä, mistä erityisavustajat tulivat ja minne he menivät viime vaalikaudella. (8)

Edunvalvontajärjestöistä rekrytoituja avustajia arvioitaessa on helppo päätellä, minkä väristen lasien läpi he ovat tottuneet maailmaa katsomaan. Konsulttiyrityksistä palkattujen erityisavustajien taustat eivät ole samalla tavalla näkyvissä: ei esimerkiksi ole yhden-tekevää, keitä omistajaohjausministerin

erityisavustajan edellisen työnantajan asiakkaat ovat olleet tai jatkaako erityisavustaja viestintäyhtiön osakkaana.

Kansalainen ei voi tarkistaa erityisavustajan toiminnan riippumattomuutta, ellei edellisen työpaikan toimeksiantajia ei ole julkistettu.

“Ei ole yhdentekevää se, keitä omistajaohjausministerin erityisavustajan edellisen työnantajan asiakkaat ovat olleet tai jatkaako erityisavustaja viestintäyhtiön osakkaana.”

Voidaan myös kysyä, tuleeko avustajia värvätessä hakea kyseisen sektorin kovaa asiantuntemusta vai laajaa yhteiskunnallista ymmärrystä. Ministeriön, tutkimuslaitoksen tai edunvalvontajärjestön asiantuntemuksen sovittaminen yhteiskunnan kokonaisuuteen vaatii enemmän poliittista ymmärrystä kuin tiukkaa sektoriosaamista. Asiantuntemuksen riskinä on aina kapeakatseisuus ja oman sektorin tarpeiden ”liian hyvä” ymmärtäminen. Mutta jos avoimuudesta huolehditaan, mikään tausta ei saa olla este hyvän erityisavustaja- tai valtiosihteerikandidaatin rekrytoimiselle.

Elinkeinoelämästä ja etujärjestöistä on voitava rekrytoida vastedeskin. Tarvitaan vain selvät pelisäännöt siitä, kuinka sidonnaisuudet entisiin työnantajiin kytketään mahdollisimman läpinäkyvästi irti. Pidän kyseenalaisena esimerkiksi toimivapaan ottamista edunvalvontajärjestöstä erityisavustajapestin ajaksi.

Kun poliitikkoja ja erityisavustajien siirtymisiä elinkeinoelämän palvelukseen on arvosteltu hartaasti, johtavien virkamiesten uraliikkeet ovat jääneet vähälle huomiolle. Lähihistorian räikein tapaus oli Säteilyturvakeskuksen pääjohtaja Jukka Laaksosen loikkaaminen Rosatomille eläkevirkaan. Teko aiheutti jopa pienen diplomaattisen insidentin, kun Ranskan suurlähetystö kirjelmöi ministeriöön kysellen, voiko Laaksonen siirtyä noin vain valvovasta viranomaislaitoksesta suoraan saman alan yksityiseen firmaan. Ministeriö vastasi, että eläkkeelle siirtyvä virkamies saa Suomessa ”mennä mihin vaan”. Laaksosen viimeisinä virkatoiminaan antamaa haastattelua, jossa hän kehui Rosatomia ja haukkui muut reaktori-toimittajat, ministeriön edustaja sentään ymmärsi paheksua. (9)

Vuoden 2017 alusta voimaantullut muutokset valtion virkamieslakiin tekee mahdolliseksi korkeintaan vuoden mittaisen karenssiajan viranhaltijoille erityisavustajat ja valtiosihteerit mukaan lukien. Karenssi ajalta virkamiehelle maksettaviin luonnollisesti palkka. Veronmaksajille on kova paikka maksaa vuoden palkka siitä, ettei tee mitään. Tämä ei kannusta valtiota vaatimaan virkamiehiltään pitkiä karenssi aikoja.

3. MISTÄ ON ALETTAVA?

a. Kilta

Edeltävissä kappaleissa olen yrittänyt kuvata muutamia ongelmia ja ratkaisuja niihin. Yleinen keskustelu asettaa painetta lobbauksen sääntelyn lisäämiseen.

Lainsäädännön tie on hankala ja raskas. Parempi olisi, jos vaikuttajaviestinnän ammattilaiset ryhdistäytyisivät ja perustaisivat Asianajajaliiton kaltaisen killan, joka sitouttaisi jäsenensä eettiseen koodiin ja sanktioisi niitä, jotka rikkovat koodin määräyksiä.

Edunvalvontafoorumi on löyhä yhteisö viestintätoimistojen, yritysten ja järjestöjen vaikuttajaviestinnän ammattilaisia. Foorumi hyväksyi itselleen suomalaisen edunvalvonnan eettiset säännöt vuonna 2014. Säännöt asettavat oikein tyylikkääit puitteet lobbarin toiminnalle:

(...) *Edunvalvontatyössä sitoudumme seuraavaan:*

1 Kerromme henkilöllisyytemme ja toimeksiantajamme, jota edustamme.

2 Ilmoitamme avoimesti asiamme ja pyrkimyksemme.

3 Ilmoitamme omat sidoksemme eduskuntaan, hallitukseen tai virkamieskuntaan.

4 Pidämme tapaamisissa ja muilla tavoin saadun tiedon ja aineiston luottamuksellisina, jos näin on sovittu.

5 Tuomme avoimesti esiin tietämämme, asian käsittelyyn vaikuttavat seikat.

6 Kieltäydymme vastaanottamasta ja käyttämästä tietoa, joka on hankittu laitomin keinoin.

7 Kieltäydymme suoran tai epäsuoran henkilökohtaisen taloudellisen edun tarjoamisesta neuvotteluosapuolelle.

8 Kantamme on, että avoimessa yhteiskunnassa valtiollisissa vaaleissa ehdokkaiden ja puolueiden taloudellinen tukeminen on kansalaisten ja heidän muodostamiensa erilaisten yhteisöjen ja yritysten oikeus, kun se tapahtuu vaalirahoituksesta annetun lainsäädännön mukaisesti.

9 Arvioimme aina oman mahdollisen esteellisyytemme ja pidättäydymme jääviystapauksessa edunvalvontatyöstä.

10 Emme palkkaa valmistelemaa viranomaista tai päättävässä asemassa olevaa henkilöä – kansanedustajaa, Euroopan parlamentin, valtioneuvoston tai muun merkittävän julkisen päätöksentekuelimen jäsentä – kesken edunvalvonnan kohteena olevan asian valmistelun. (...)

Ongelma on, ettemme tiedä, ketkä ovat sitoutuneet näihin sääntöihin. Viestijäyhdistys Procomilla on nettisivuillaan Lobbarirekisteri, joka sisältää 55 nimeä. (10) Tilanne on surkuhupaisesti sellainen, että yhdellä ryhmällä on säännöt ilman nimiä ja toisella nimiä ilman sääntöjä.

Lobbarikillan perustaminen vaatii resursseja ja tahtoa. Jotta sillä olisi merkitystä, killalla pitäisi olla kurinpitoelin, joka sanktioisi sääntörikkomuksia. Sen pitäisi pystyä hankkimaan kaikkien osapuolien arvostus ja luottamus. Poliittisen järjestelmän pitäisi puolestaan taata killan jäsenille sellaisia etuoikeuksia, jotka osaltaan kannustaisivat lobbareita sitoutumaan killan sanktioimaan etiikkaan.

EU:n lobbarirekisteri on aikaansaanut esimerkiksi sen, että Brysselin tärkeimmät vaikuttajat eivät tapaa lobbareita, jotka eivät ole rekisterissä. Alemman tason

virkamiehille se on edelleen mahdollista. (11) Rekisteröityminen on myös ehtona päästä Euroopan parlamentin rakennukseen.

b. Joku roti tutkimuksiin

Internet on tuonut lobbaukseen ikävän lieveilmiön, näennäistutkimukset. Netityökälyt ovat tehneet mielipidetutkimusten tekemisen liian helpoksi. Kuka tahansa pystyy tekemään johdattelevan kysymyksen, kohdentamaan sen myötämielelliselle yleisölle ja otsikoimaan sen tavoitteidensa mukaisesti. Median edustajat nielaisevat sitten stressipäissään syötiin ja julkaisevat tiedotteen kosmeettisilla muutoksilla.

Viestintätoimisto Milttonin vahvasti spinattu Guggenheim-”tutkimus” Helsingin Sanomissa sai aikaan vastareaktion samassa lehdessä. Tiina Rajamäki toteaa artikkelissaan (12) mm. ”Tutkimusten käyttäminen vahvana viestin ujuuttamisen keinona näyttää kannattavan. Toimitusten inboxeihin kuitenkin puskee hyvin eritasoisia tutkimuksia. Niille ei ole yhteistä eettistä koodistoa.”

Olisi erittäin tarpeellista, että viestijät käyttäisivät termiä ”tutkimus” ainoastaan sellaisista tuotoksista, jotka ylittävät tiukat minimivaatimukset tutkimuksen metodin suhteen. Muut raportit voisi nimetä selvityksiksi tai kyselyiksi. Jokaiseen ”tutkimukseen” pitäisi liittää metodikuvaus, josta lukijalle selviäisi esitetty kysymys, tutkimuksen ajankohta, otos, virhemarginaali ja kyselyn toteuttamistapa. Viestintäjärjestöjen yhteinen Viestinnän eettinen neuvottelukunta voisi

ryhtyä pikimmiten toimeen koodiston asettamiseksi tutkimuksille, selvityksille ja kyselyille.

c. Kalenterit julki

Avoimuuden kannalta olisi hienoa, jos kaikki kansanedustajat ja ministerit pitäisivät kalenterinsa jatkuvasti auki siltä osin, kun ne koskevat sidosryhmien tapaamisia. Näin saataisiin kattavampi kokonaiskuva lobbauksen kysynnästä.

Avoimuuden puutteesta syytetty EU antaa meille tässäkin hyvää esimerkkiä. Komission jäsenten ja heidän kabinettinsa tapaamiset lobbareiden kanssa julkaistaan internetissä.

d. Pyöröoveen reilut liikennesäännöt

Säätykierto ja työvoiman liikkuvuus ovat Suomelle merkittäviä menestystekijöitä. Tietyistä negatiivisista lieveilmiöistä huolimatta on tärkeää, että poliitikot, järjestöt ja talouselämä rekrytoivat samasta poolista ja että näiden sektoreiden välillä on luonteva liikkuu.

Jääviysongelmien välttämiseksi pitää tunnistaa kipukohdat ja löytää keinot, jolla päättäjien riittävä riippumattomuus varmistetaan. Uuden lain antamaa mahdollisuutta karenssiakoihin tulee käyttää sellaisissa tehtävissä, joissa saadaan tietoa esimerkiksi liikesalaisuuksista tai niihin verrattavista asioista.

Erytisavustajien tulisi tehdä pesäero menneeseen työnantajaansa ja erota sen sijaan, että jättäytyisivät toimivapaalle.

Inhimillisesti katsoen on selvä, että erityisavustaja haluaa varmistaa työpaikkansa myös tuulisen poliittisen pestin jälkeen. Integriteetin kannalta on kuitenkin kestävämpiä, jos erityisavustaja on vain ikään kuin lainassa etujärjestöltä.

10) <http://procom.fi/procom/lobbarirekisteri/selaa-rekisterin-tietoja/>

11) www.politico.eu/article/five-things-we-learned-from-the-transparency-register

12) <http://www.hs.fi/talous/art-2000002687138.html>

VIITTEET

1) <http://www.hs.fi/politiikka/art-2000005264553.html>

2) www.aamulehti.fi/uutiset/kotimaa/suomen-uusi-laki-suututti-kansainvaliset-tupakkayhtiöt/192192

3) <http://kaks.fi/wp-content/uploads/2015/11/Rahastaa-ei-rahasta-rahastaa.pdf>

4) <https://yle.fi/uutiset/3-7381050>

5) <https://yle.fi/uutiset/3-7305366>

6) <http://www.kho.fi/fi/index/paatosia/muitapaatosia/muupaatos/1426668811841.html>

7) <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/art-2000002826208.html>

8) <http://kaikuhelsinki.fi/infografiikka-mista-on-ministereiden-erityisavustajatehty/>

9) www.uusisuomi.fi/kotimaa/121245-stuk-pomo-mokasi-%E2%80%93-suomipahoitteli